

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Eliška Ráabová

Problematika současného úmrtí více osob z právně-historické perspektivy

Diplomová práce

Olomouc 2021

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Problematika současného úmrtí více osob z právně-historické perspektivy* vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje.“

V Brně dne 31. 3. 2021

.....

Eliška Rábová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. et Mgr. Ondřeji Horákovi, Ph.D., za to, že se ujal odborného vedení mé práce, jakož i za jeho vstřícný přístup, věnovaný čas, odborné konzultace a cenné rady, které mi při psaní diplomové práce poskytl.

Rovněž bych ráda poděkovala Bc. Kláře Procházkové za překlad německých právnických textů a závěrem bych ráda poděkovala své rodině za veškerou podporu, kterou mně při psaní diplomové práce zahrnovala.

Obsah

Úvod	5
1. Corpus Iuris Civilis	7
1.1. Digesta seu Pandectae	7
1.2. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob	11
2. Učební kniha Pandekt	16
3. Od Codexu Theresianus po ABGB	18
3.1. Historický vývoj	18
3.2. Codex Theresianus (1766)	20
3.2.1. Současná smrt více osob	20
3.2.2. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob	22
3.3. Hortenova a Martiniho osnova (1774 a 1796)	23
3.4. Haličský občanský zákoník (1797)	25
4. Od ABGB po meziválečné osnovy	26
4.1. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob	29
4.2. Meziválečné osnovy OZ (1931 a 1936/1937)	31
5. Od středního kodexu po současnost	35
5.1. Občanský zákoník (1950)	35
5.2. Občanský zákoník (1964)	36
5.3. Občanský zákoník (2012)	37
5.3.1. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob	39
6. Srovnání s německou a rakouskou právní úpravou	41
7. Smrt více osob v pojistném právu	43
Závěr	48
Seznam použitých zdrojů	53
Právní předpisy	53
Monografie	54
Komentáře	55
Odborné články	55
Internetové zdroje	56
Judikatura	56
Abstrakt	57
Abstract	57
Seznam klíčových slov	58
The list of keywords	58

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila problematiku současné smrti více osob z právně-historické perspektivy a jejích následků zejména v právu dědickém. V dnešní uspěchané době, kdy jsou dopravní či letecké nehody a ozbrojené útoky mnohem častější, dochází mnohdy k úmrtí více osob za nejasných událostí. Domnívám se, že je důležité stanovit pravidlo, podle kterého se bude v těchto neštěstích postupovat.

K výběru této materie mě přivedl předmět *Historická interpretace vybraných institutů soukromého práva*, v němž jsem si podobné téma vybrala pro závěrečnou seminární práci. Ke svému překvapení jsem zjistila, že tento institut je v naší právní úpravě obsažen v několika ustanoveních, v úpravě práva dědického a práva pojistného, která však obsahují různá řešení a způsobují jiné právní následky.

Každý člověk je od narození nositelem určitých práv a povinností, která se během jeho života různě mění a smrtí nekončí. V některých právních vztazích, zejména v právu dědickém, je pro právní následky určující skutečnost, zda určitý člověk přežil jiného. Neméně důležitá je tato skutečnost i v právu pojistném. Jak máme ale postupovat v případě, kdy zemře jak zůstavitel, tak jeho dědic, popř. pojištěný a obmyšlený a není možné určit, který z nich zemřel jako první?

Hlavním cílem mé diplomové práce je popsat, jak se proměňovalo řešení situace, kdy není možné určit, která z více osob zemřela dříve, dále analyzovat vybrané praktické dopady, jež s touto úpravou souvisí a zamyslet se nad vhodností předmětného řešení. Dílčím cílem práce je odhalit původ ustanovení v současném občanském zákoníku řešících sledovanou otázku a zjistit, proč tomu tak je. Jako pracovní hypotézu můžeme uvést, že se zřejmě vycházelo z inspiračních zdrojů z různých právních okruhů.

Na základě vytyčených cílů se celá práce člení na sedm hlavních kapitol. První kapitola popisuje úpravu současné smrti více osob v římském právu a její praktické dopady v úpravě intestátní posloupnosti v různých etapách vývoje římského práva. Druhá kapitola se zabývá pandektní úpravou, neboť německá pandektistika převzala úpravu římského práva. Třetí kapitola se věnuje právní úpravě od dob *Codexu Theresinus* až po vydání *Obecného občanského zákoníku* a praktickými dopady domněnky současné smrti v úpravě dědického práva v tomto období. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na obsáhlou úpravu *Obecného občanského zákoníku* a na její dopady v právu dědickém s přihlédnutím k dobové literatuře v podobě komentářů a na meziválečné osnovy občanského zákoníku. Pátá kapitola se zabývá výzkumem právní úpravy od občanského zákoníku z roku 1950 až po současnou platnou právní úpravu. Šestá kapitola

srovnává platnou českou právní úpravu s právní úpravou Německa a Rakouska. Poslední kapitola se věnuje speciální úpravě současné smrti více osob v právu pojistném a jejímu původu.

Z vědeckých metod bude s ohledem na stanovené cíle použita zejména historická komparace, neboť v této práci porovnávám právní úpravu z různých časových období a v různých zněních. Dalšími uplatněnými metodami budou analýza, abstrakce, historická metoda přímá, neboť primárním zdrojem mé práce jsou texty zákonů v originálním znění a v neposlední řadě geografická komparace, jež bude použita v šesté kapitole, neboť je zaměřena na srovnávání právní úpravy v různých zemích.

Při psaní diplomové práce budu vycházet primárně z historických právních předpisů, dobové literatury, komentářů, odborných článků a subsidiárně i z judikatury. V kapitolách zabývajících se římským právem budu čerpat z *Digest*, a to jak v latinském, tak anglickém znění a z Gaiových *Institucí*. Výchozí literaturou pro mě budou především Philipp Harras von Harrasowsky s prací *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen*, ve čtvrté kapitole František Rouček a Jaromír Sedláček a jejich *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Velmi důležitým zdrojem bude i kniha od Ladislava Vojáčka, Karla Schelleho a Jaromíra Tauchena s názvem *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*.

1. Corpus Iuris Civilis

Římské právo je již po mnoho staletí inspirací a předlohou pro moderní právní řády kontinentálního právního systému. Mocenský rozmach říše Římské zapříčinil rozšíření tohoto práva po skoro celém evropském kontinentu. Následně vznikající státy a nové právní kultury tak znovu a znovu přebíraly a zkoumaly normy římského práva, což vyústilo v pojetí římského práva jako základu moderní právní vědy. Předlohou bylo římské právo i českému právnímu systému, neboť je hlavním inspiračním zdrojem pro naši současnou platnou právní úpravu, a to nejen v oblasti dědického práva.

Za nejvýznamnější dílo a inspirační zdroj z dob římského práva se považuje zákoník císaře Justiniána, označovaný jako *Corpus Iuris Civilis*. Zákoník, sepsán latinsky, se skládá ze čtyř částí. První část, *Codex*, tvoří vybrané císařské konstituce. Druhou částí jsou *Digesta*, která obsahují rozsáhlý soubor právních dokumentů, jež obsahují řešení případů, se kterými se právo v průběhu dějin muselo potýkat. Předposlední část, *Institutiones*, byly vytvořeny jako studijní pomůcka a poslední část, *Novellae*, zahrnují reformy císaře Justiniána. Pro účely této práce je nejdůležitější druhá část, tedy *Digesta*, proto o nich bude pojednáno níže.

1.1. Digesta seu Pandectae

Digesta seu Pandectae (dále jen „*Digesta*“) byla nejrozsáhlejším dílem císaře Justiniana I., vládce pozdní Římské říše a publikována 16. prosince roku 533.¹ *Digesta* vytvořila sedmnáctičlenná kodifikační komise, v jejímž čele stál právník Tribonianus, jenž působil jako profesor práva na škole v Konstantinopoli. Název díla je odrazem důvodu jeho vzniku, neboť řecké slovo *pandectae* znamená všezahrnující a latinské slovo *digestum* znamená pořádat, či srovnávat. Jak napovídá název, tak dané latinsko-řecké dílo, jež vzniklo během let 530-533 n.l., mělo zahrnovat veškeré dosavadní poznatky právní vědy. *Digesta* se věnují primárně právu soukromému, obsahují tedy právo majetkové, rodinné i dědické. Veřejnému právu je naopak v *Digestech* věnováno pramálo pozornosti, přesněji se mu věnují jen 2 knihy (knihy 47. a 48.). Stejně opomíjené bylo i právo správní.

Digesta tvoří 50 knih, které se dále dělí na tituly a ty se dělí na fragmenty. *Digesta* byla a jsou základem pro právní vědu. Ve středověku se stala základem pro vznik školy glosátorů a komentátorů. Významná byla i pro německou úpravu, neboť v 19. století vznikla škola pandektistů, jež se zabývala zkoumáním *Digest*, jeho teorií a toto dílo obdivovala. I v naší současné právní úpravě se odráží prvky římského práva. Mnoho současných ustanovení zákonů

¹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 46.

má svůj původ a své kořeny v právu římském, přesněji v *Digestech*, a to platí přiměřeně i pro současnou smrt více osob.

Obecná úprava dědického práva je primárně zakotvena v 28. knize *Digest*. Následující knihy 29 – 33 se věnují konkrétním otázkám dědického práva. Nalezneme zde úpravu odkazů i darování pro případ smrti. Je až s podivem, že úpravu současné smrti více osob a následky v dědickém právu s tím spojené ve výše uvedených knihách nenalezneme. Římští právníci zařadili současnou smrt více osob až do 34. knihy, 5. titulu a 9. fragmentu (D. 34.5.9) *Digest*. Tento 5. titul nese název *De rebus dubiis* (O věcech pochybných). Jak název napovídá, současná smrt více osob byla věcí pochybnou či nejasnou. Z tohoto důvodu nejspíš nenašla své místo v úpravě dědického práva, která má být zcela jasná a přehledná, ale byla zařazena do této knihy.

Autorem fragmentu byl právník Claudius Tryphonius:

Tryphoninus libro 21 disputationum

„pr. Qui duos impuberes filios habebat, ei qui supremus moritur Titium substituit: duo impuberes simul in nave perierunt: quaesitum est, an substituto et cuius hereditas deferatur. Dixi, si ordine vita decessissent, priori mortuo frater ab intestato heres erit, posteriori substitutus: in ea tamen hereditate etiam ante defuncti filii habebit hereditatem. In proposita autem quaestione ubi simul perierunt, quia, cum neutri frater superstes fuit, quasi utrique ultimi decessisse sibi videantur? An vero neutri, quia comparatio posterioris decedentis ex facto prioris mortui sumitur? Sed superior sententia magis admittenda est, ut utrique heres sit: nam et qui unicum filium habet, si supremum morienti substituit, non videtur inutiliter substituisse: et proximus adgnatus intellegitur etiam qui solus est quique neminem antecedit: et hic utrique, quia neutri eorum alter superstes fuit, ultimi primique obierunt“.

„1. Cum bello pater cum filio perisset materque filii quasi postea mortui bona vindicaret, adgnati vero patris, quasi filius ante perisset, divus Hadrianus credidit patrem prius mortuum“.

„2. Si cum filio suo libertus simul perierit intestati, patrono legitima defertur hereditas, si non probatur supervixisse patri filius: hoc enim reverentia patronatus suggerente dicimus“.

„3. Si maritus et uxor simul perierint, stipulatio de dote ex capitulo "si in matrimonio mulier decessisset" habebit locum, si non probatur illa superstes viro fuisse“.

„4. Si Lucius Titius cum filio pubere, quem solum testamento scriptum heredem habebat, perierit, intellegitur supervixisse filius patri et ex testamento heres fuisse, et filii hereditas successoribus eius defertur, nisi contrarium approbetur. Quod si impubes cum patre filius perierit, creditur pater supervixisse, nisi et hic contrarium approbetur“.²

[Zůstavitel, který měl dvě nezletilé děti, povolal Titia za náhradního dědice tomu z nich, které by mohlo zemřít jako první. Obě zahynuly současně na vraku lodi. Vystala otázka, zda

² D. 43. 5. 9.

pozůstalost přejde na náhradníka a vůči kterému ze dvou nezletilých dětí má být považován za dědice. Řekl jsem, že kdyby bratři zemřeli podle běžných pravidel přírody, bratr toho, kdo zemřel jako první, by se stal jeho dědicem ze zákona a náhradní dědic by následoval druhého; nicméně by měl nárok na pozůstalost toho, kdo zemřel jako první, protože byla zahrnuta do pozůstalosti toho druhého. V navrhované otázce avšak, kde obě zahynuly současně, a protože žádný z bratrů nepřežil druhého, mělo by se mít za to, že oba zemřeli jako poslední, nebo že ani jeden z nich nezemřel jako poslední, protože rozhodnutí o tom, kdo zemřel poslední, bylo závislé na skutečnosti, že jeden z nich zemřel jako první? Nicméně, dřívější názor, jmenovitě, že náhradní dědic je dědicem obou nezletilých, by měl převážet. Pokud zůstavitel, který má pouze jednoho syna, jmenuje náhradníka tomu, kdo zemře jako poslední, nelze to považovat za neplatné povolání náhradního dědice; stejně jako za nejbližšího příbuzného je chápán ten, kdo nepředchází nikomu jinému, a v tomto případě, protože ani jeden z bratrů nepřežil druhého, má se za to, že oba zemřeli první a poslední.]

[1. Pokud syn a jeho otec přišli o život ve válce a matka si nárokovala majetek svého syna z důvodu, že zemřel jako poslední, a příbuzní jejího otce prohlásili, že syn zemřel jako první, rozhodl božský Hadrián, že otec zemřel jako první.]

[2. Pokud by měl svobodný muž zemřít současně se svým synem, přechází panství ze zákona na patrona svobodného, pokud se neprokáže, že syn přežil svého otce. Jsme toho názoru, že tomu tak je z důvodu respektu k patronátnímu právu.]

[3. V případě, že manžel a manželka zemřou současně, a bylo sjednáno ustanovení týkající se věna, které stanoví, že by mělo patřit manželovi, pokud žena zemřela během manželství, toto nabude účinnosti, pokud se neprokázalo, že svého manžela přežila.]³

[4. Jestliže Lucius Titius a jeho dospělý syn, kterého nechal do testamentu zapsat jako jediného dědice, společně zahynou, má se za to, že dospělý syn přežil svého otce. Dědicům syna připadne dědictví, jestliže se neprokáže opak. Jestliže však zahyne s otcem nedospělý syn, má se za to, že otec přežil syna, jestliže není prokázán opak.]⁴

V úvodu tohoto fragmentu se řeší obecně následky smrti více osob. Je zde zmíněna potřeba určit, kdo zemřel jako první, neboť ten, kdo zemřel jako poslední je dědicem toho, kdo zemřel jako první a náleží mu také majetek toho prvního zemřelého. Dle mého názoru asi

³ Překlad diplomanta.

⁴ Překlad DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 15.

nejdůležitějším sdělením tohoto úvodu je myšlenka, že zůstavitel má pro případ současné smrti ustanovit osobu, která bude náhradníkem obou zemřelých pro případ, že nebude možno určit, který zemřel jako první a který zemřel jako poslední, neboť tento náhradník bude dědicem.

Tento fragment se dále dělí na paragrafy, které jsou mnohem konkrétnější a upravují reálné a praktické situace. V prvním paragrafu je popsána smrt otce a syna ve válce. Bylo stanoveno, že pokud otec se svým synem zemřeli ve válce a pozůstalá matka žádala dědictví po svém synovi, neboť měla za to, že zemřel poslední a příbuzní otce prohlásili, že otec zemřel poslední, bylo stanoveno, že otec zemřel jako první. Domnívám se, že toto ustanovení je tu proto, aby pozůstalá matka dostala dědictví po svém synovi a nezůstala po smrti otce svého dítěte a syna bez prostředků, popřípadě aby se k těmto prostředkům, tedy k dědictví, nedostali vzdálenější příbuzní otce.

Velmi důležitý je třetí paragraf, který řeší současnou smrt manželů. Bylo-li ustanoveno věno pro případ smrti manželky během manželství, tak smrtí manželky vzniká manželovi nárok na věno, ačkoliv zemřeli současně, tím pádem bude věno součástí dědictví po otci a potomkové mohou dědit. Pokud se však prokáže, že žena zemřela jako poslední, nepřipadne věno jejímu muži, ale jejím dědicům. I toto ustanovení mi přijde koncipované primárně jako ochrana nezaopatřené ženy a její rodiny.

V posledním a nejdůležitějším paragrafu se řeší současná smrt otce a syna a je zde mého názoru stanoveno základní pravidlo pro současnou smrt. Pokud otec a syn, který dosáhl puberty, zemřou ve stejnou dobu, tak platí, že syn přežil otce. Pokud však otec a syn, který nedosáhl puberty, zemřou současně, platí, že otec přežil syna. Proč toto ustanovení existovalo? Pokud syn nedosáhl věku puberty, tak nemohl být způsobilým zůstavitelem, neměl nic, byl pod otcovskou mocí a otec se považoval za posledního zemřelého a jeho ostatní děti po něm mohly ze zákona dědit. V opačné situaci, pokud syn dosáhl puberty, má se za to, že on zemřel poslední. Syn v takovém případě už může být způsobilým zůstavitelem a je tedy možno po něm nabýt dědictví.

Domnívám se, že současnou smrt více osob a následný přechod dědického práva už v době římského práva řešili proto, aby mohlo dědictví někomu připadnout a nenastala situace, že dědictví přejde na stát (odúmrtí). Nikde se však nemluvilo o současné smrti a vyloučení osob z dědictví. Římské právo nestanovilo domněnku, že se má za to, že osoby zemřely současně, ale stanovilo základní pravidla, pokud byly pochyby, kdo zemřel jako poslední, podle nichž se určilo, kdo zemřel jako první a kdo jako poslední. Spolu zemřelé osoby nebyly vzájemně vyloučeny z dědického práva, právě naopak byly stanoveny podmínky, aby po sobě mohly

vzájemně dědit. Důležité je závěrem upozornit, že už v dobách římského práva si právníci uvědomovali důležitost problematiky současné smrti více osob a potřebu upravit její následky.

1.2. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob

Jak bylo výše uvedeno, v římském právu existovala pravidla pro určení pořadí smrti v případě současné smrti více osob. V této kapitole se budu zabývat, jaká měla pravidla praktický dopad. V římském právu existovaly dva delační důvody, tedy důvody proč přechází, *deferuje*, majetek zůstavitele na dědice a těmi jsou testament, tedy poslední vůle zůstavitele a zákon. V případě, že zůstavitel zanechal závět, nemá současná smrt více osob žádné větší praktické dopady, neboť je stanoveno, kdo je dědicem. Praktičtější dopady měla současná smrt v zákonné, intestátní posloupnosti, která v římském právu prošla rozsáhlým vývojem. Aby mohlo dojít k uplatnění intestátní posloupnosti, musely být kumulativně splněny tři předpoklady. Zůstavitel musel zemřít jako tzv. *intestatus*, tedy bez zanechání platné závěti, musel po sobě zanechat nějaký majetek a v neposlední řadě musela některá z osob, jež byly dle platného práva považovány za zákonné dědice, existovat.⁵

Nejdříve se budu zabývat intestátní posloupností civilní, dle zákona XII desek, poté pretorskou posloupností, posloupností v době císařské a nakonec posloupností justiniánskou. Ve všech uvedených epochách římského práva byla intestátní posloupnost vnímána jako podpurná, neboť přednost měla vždy posloupnost testamentární.

Zákon XII desek, *Lex duodecim tabularum* (dále jen „LDT“), byl vydán mezi lety 451 a 450 př. n. l. Úprava dědického práva se nacházela na páté desce, jež zakotvovala tři dědické třídy. V první třídě dědili zůstavitelovi *sui heredes*, tedy dědicové vlastní. LDT je sám o sobě nezmiňuje, nýbrž je, jako by se samo sebou rozumělo, předpokládá.⁶

Jednalo se o osoby bezprostředně podřízené moci zůstavitele, přičemž se jeho smrtí staly osobami *sui iuris*, tj. zůstavitelovi synové, dcery, také manželka, podrobená moci manželské a další osoby z přímé linie, pokud se nacházely pod mocí zůstavitele.⁷

Ve druhé třídě dědil nejbližší agnát (*agnatus proximus*). LDT uvádí „*zemře-li bez závěti, kdo nemá vlastní dědice, ať má majetek nejbližší agnát*“.⁸ Nejbližší agnát byl osobou, která byla zůstaviteli v době jeho smrti nejbliže podle stupně příbuzenství, nejčastěji se jednalo o sourozence zůstavitele. Pokud neexistoval vlastní dědic ani nejbližší agnát, byl povolán

⁵ BUCKLAND, William Warwick. *A Manual of Roman Private Law*. Cambridge: University Press, 1939, s. 226.

⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto knihkupec, 1910, s. 1037

⁷ Tamtéž, s. 1037-1038.

⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Praha: LexisNexis CZ, 2004, s. 35.

k dědictví ve třetí třídě zůstavitelův rod neboli *gens*.

Pokud budeme hypoteticky aplikovat výše uvedené pravidlo o pořadí současně zemřelých dle D. 34. 5. 9. 4., pak to znamená, že pokud zemře otec s nedospělým synem, má se za to, že jako první zemřel otec a povolání budou z první třídy dědiců další zůstavitelovi potomci a manželka, popřípadě vnuci. Nedospělý syn, který již nežije, není způsobilým zůstavitelem a po něm nikdo nedědí. Pokud měl zůstavitel pouze jedno nedospělé dítě, které zahynulo společně s ním, je povolána z první třídy pouze manželka zůstavitele, jež má postavení dcery *filiae loco*. V tomto případě musel být ženě ustanoven poručník, *tutor*, neboť žena je člověk lehkovážného ducha a nemůže rozhodovat o svých záležitostech sama.

Pokud by nastala situace opačná, tedy s otcem zemřel syn, jenž dosáhl puberty a byl dle římského práva dospělý, má se za to, že on zemřel jako druhý a dědí jeho dědicové. Syn se smrtí otce stal osobou *sui iuris* a pokud jeho otec nebyl pod mocí svého otce, děda, syn se stává novým *paterem familias*. Pokud měl otec jen jednoho syna, tak po jeho smrti dostane vše syn, popřípadě manželka v postavení dcery. Jelikož syn přežil otce, dědí poté jeho dědicové, tedy jeho děti, případně jeho manželka, kteří jsou pod jeho mocí jako *patera familias*.

Prétorská intestátní posloupnost na rozdíl od předešlé úpravy, jež upřednostňovala vztahy agnátské, začala upřednostňovat vztahy kognátské, tedy založené na pokrevním příbuzenství mezi dědicem a zůstavitelem. Prétor určil čtyři dědické třídy.

První třída dědiců byla označována jako *Unde liberi*. Obsahuje všechny děti a jejich descendenty, tedy nejenom ty, kteří byli v době smrti zůstavitele pod jeho mocí, ale i emancipované syny a dcery.⁹ Do této třídy patřila i žena, která byla pod *manus* zemřelého muže. Ta byla posuzována jako dcera *filiae loco* a měla právo dědit dle *ius civile*.¹⁰

Druhá třída byla označována jako *Unde legitimi* a spadali do ní tzv. legitimní dědicové, tedy všichni, kteří by přicházeli v úvahu podle civilního práva dědického, tj. *sui heredes*, vlastní dědicové a *proxima agnata*, nejbližší agnát.

Třetí třída nesla název *Unde proximi cognati* tj. kognátové zůstavitelovi¹¹. V této třídě byli povoláni jako dědicové pokrevní příbuzní do šestého stupně a ze sedmého stupně ti, jejichž vztah se podobal vztahu bratrance a sestřence.¹² Ve čtvrté třídě s názvem *unde vir et uxor* byl jako dědic povolán pozůstalý manžel či manželka. Manželka, která se nacházela v manželské

⁹ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 74.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto knihkupec, 1910, s. 1041

¹² KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 273.

moci svého muže, tedy *uxor in manu*, byla v této třídě povolána již potřetí. Nejprve jako dědic vlastní ve třídě první, poté jako legitimní dědic ve třídě druhé a nakonec ve třídě čtvrté jakožto manželka zůstavitele.¹³ Pozůstalá manželka se dle této úpravy nacházela ve velmi výhodné pozici, neboť by mohla být jako dědic povolána ve třech dědických třídách ze čtyř.

Aplikace výše uvedeného pravidla v prétorské posloupnosti je podobná aplikaci v LDT. Pokud zemřel nejdřív otec a poté jeho nedospělý syn, dědí v první třídě všechny děti zůstavitele, jak ty pod mocí otce, tak ty emancipované, což je rozdíl od úpravy v LDT a také jeho žena. Pokud zůstavitel neměl jiné dítě než to, které společně s ním zahynulo, dědila by manželka zůstavitele v postavení dcery a nejbližší agnátii zůstavitele, tedy jeho sourozenci.

V opačném případě, kdy nejdřív zemřel otec a poté jeho dospělý syn, tak po otci dědí všechny jeho děti a manželka v první třídě a po dospělém synovi dědí ještě jeho manželka a jeho děti, také v první třídě. Pokud by dospělý syn neměl ženu ani děti, ani jiné *sui heredes*, dědí po něm jeho nejbližší agnátii, tedy jeho sourozenci, kteří by tak byli povoláni jako dědicové již podruhé.

K další změně dědického práva došlo až v době císařské. Za principátu začaly hrát roli tzv. *senatus consulta*, která Gaius ve svých *Institutiones* definoval jako to, co senát přikazuje nebo stanoví.¹⁴

Za vlády císaře Hadriána zavedlo *Senatus Consultum Tertullianum* právo matky dědit po jejích dětech, a to manželských i nemanželských před jeho agnátii¹⁵ a za vlády císařů Marca a Commoda zakotvilo *Senatus consultus Orfianum* z roku 178 n. l. dědické právo dětem po jejich matce, a to v pořadí před matčinými agnátii.¹⁶ V praxi to znamenalo, v případě současného úmrtí zůstavitele a jeho dospělého syna, že bude po zůstaviteli dědit jeho zemřelý syn a pozůstalá žena a po zemřelém dospělém synovi, mohla ve druhé třídě dědiců dědit jeho matka.

Definitivní úprava intestátní posloupnosti v římském právu byla ustanovena až za vlády císaře Justiniána. Nejdůležitější byla Justiniánská novela č. 118 z roku 543, která byla později pozměněna novelou č. 127. Nová úprava se oprostila od agnátských vztahů a posloupnosti dominovaly vztahy kognátské.¹⁷ Všechny pokrevní příbuzné rozdělil Justinián do čtyř dědických tříd.

¹³ Tamtéž, s. 271–274.

¹⁴ GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách (Institutiones: Commentarius primus)*. Brno: Doplněk, 1999, s. 32.

¹⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto knihkupec, 1910, s. 1044.

¹⁶ Tamtéž, s. 1045.

¹⁷ Tamtéž, s. 1048.

V první třídě dědiců dědili potomci (descendenti) zemřelého. Nebylo rozhodné, zda byli v moci zůstavitele, či se jednalo o osoby *sui iuris*, dokonce nebylo ani rozhodné, zda příbuzenství se zůstavitelem zprostředkoval muž či žena.

Ve druhé třídě dědili předkové (ascendenti) zůstavitele a plnorodí sourozenci, tedy ti, kteří měli se zůstavitelem oba rodiče společně. Pokud sourozenci zůstavitele nebyli v okamžiku jeho smrti naživu, dědili v této třídě děti sourozenců, tedy neteře a synovci.

Ve třetí dědické třídě dědili polorodí sourozenci zůstavitele, tedy ti, kteří měli se svým sourozencem společného pouze jednoho rodiče. Pokud dědictví nenabyli tito sourozenci, mohly dědit jejich děti. V poslední, čtvrté třídě byli jako dědicové povoláni ostatní kognátští příbuzní, a to bez ohledu na stupeň jejich příbuzenství se zůstavitelem. Až na tomto místě mohla dědit vdova po svém manželovi. Stále však platilo pravidlo, že se povolával nejbližší shodný příbuzný.

Zde je praktický dopad o poznání rozdílnější než v předešlých úpravách. Doposud totiž dědila manželka zemřelého spolu s dětmi. Takže v případě smrti otce a nedospělého, jediného syna a syn zemřel první, tak po něm nikdo nemůže dědit a dědí se po otci. Jelikož již nemá žádné děti a manželka v první třídě nedědí, povolávají se rodiče zůstavitele a jeho sourozenci. Pokud má další děti, dědí jen tyto v první třídě. V opačné situaci, kdy dospělý syn přežil otce, dědí v případě, že je to jediný syn, všechno po svém otci v první třídě právě tento syn. Manželka po zůstaviteli nezdědí nic. Po zemřelém synovi dědí jeho děti v první třídě, pokud je má.

Jak je z výše uvedeného patrné, vdova je v této době značně znevýhodněná a je vystavena situaci, že po smrti muže zůstane bez prostředků. Aby k této situaci nedocházelo, byla později přijata justiniánská úprava, která zajišťovala hmotně nezajištěné vdově, bez ohledu na ostatní dědice, nárok na určitou část pozůstalosti.¹⁸

Z hlediska praxe nebyla současná smrt více osob žádným problémem. Díky existenci jasně stanovených pravidel, bylo možné v každé epoše vývoje římského práva určit, kdo bude po zůstaviteli povolán jako dědic podle intestátní posloupnosti a bylo vedeno pouze jedno dědické řízení. Římské právo nevyklučovalo současně zemřelé osoby z vzájemného přechodu práv a povinností. K této úpravě římscí právníci, dle mého názoru, nejspíše přistoupili z ekonomických zájmů římské rodiny, neboť docházelo ke koncentraci majetku v úzkém rodinném kruhu. Domnívám se, že prim hrála snaha i o to, aby potomci, především synové, byli po smrti svého otce hmotně zajištěni.

¹⁸ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 275.

Pater familias, otec rodiny, byl obdařen otcovskou mocí *patria potestas*, která okamžikem jeho smrti zaniká. Jeho synové se tak mohli stát v případě, že už nežije ani jiný mužský předek, dědeček, či pradědeček, sami tzv. *paterem familias* a mohli vykonávat vůči svým rodinám, manželkám a dětem, otcovskou moc, stejně jako vůči své matce. Matka byla vůči svým dětem v postavení sestry (*sororis loci*)¹⁹. Aby jim tato situace byla ulehčená, je zakotveno, že současně zemřelé osoby po sobě dědí, aby se rodinné poklady a bohatství shromažďovaly v úzkém okruhu osob a samostatní synové, osoby *sui iuris*, mohli snáze zastávat své postavení v římské rodině a starat se o rodinu materiálně, tak jak to před nimi dělali jejich otcové.

¹⁹ Tamtéž, s. 74.

2. Učební kniha Pandekt

Římské právo je po staletí inspirací pro právníky i právní vědu. V průběhu historie vznikaly různé právní školy, které se zabývaly svým pohledem na právo. V průběhu 19. století se v především v Německu rozšířila historickoprávní škola, jejímž zakladatelem a představitelem byl Karl Friedrich von Savigny. V rámci tohoto směru vznikla jako samostatná odnož škola, která se primárně zabývala římským právem, a to tzv. německá pandektistika. Pandektisté soustředili svůj zájem především na římskoprávní veledílo *Digesta* a zkoumali jeho teorie a instituty. Pandektní právo si proto své závěry převzalo z uvedeného díla, neboť to bylo pro pandektisty základním pramenem poznání.

Pandektisté obdivovali římské právo a snažili se z něj převzít především obecné pojmy a systém třídění práva. Výsledkem studia *Digest* bylo vytvoření obecné teorie občanského práva a nové systematizace římského práva, kterou dodnes známe z právních učebnic. Pandektistika se na podkladě římského práva pokusila vytvořit uzavřený a dokonalý systém, podle kterého by bylo možno logickou úvahou vyřešit jakýkoliv právní případ, nakonec však vyústila do tzv. pojmové jurisprudence a právního pozitivismu.²⁰ Tato právní věda se rozvíjela nejvíce v Německu, přičemž recepce římskoprávní kultury byla natolik silná, že dodnes v Německu přetrvává.

Významným představitelem této právní vědy byl Ludwig Arndts von Arnesberg, německý právník, který v roce 1859 vydal právní učebnici pandektního práva pod názvem *Lehrbuch der Pandekten*. Dle něho se právem pandektním rozumí římské právo soukromé, pokud bylo přijato za právo obecné.²¹

V roce 1886 byla předmětná učebnice přeložena do českého jazyka a do povědomí českých právníků se dostala pod názvem Učební kniha pandekt. Tato učebnice byla přeložena primárně proto, aby tehdejším právníkům pomohla při studiu práv, jelikož v té době neexistovala jednotná učebnice v českém jazyce. Studenti měli k dispozici pouze přednášky a byli tak odkázáni na své jazykové schopnosti, neboť učebnice existovaly jen v jiných jazycích.

Učebnice se skládala z 5 knih s názvy O právech vůbec, O právech k věcem, O závazcích, O poměrech rodinných a nakonec O dědictví. Stejně jako v úpravě *Digest*, i zde bychom při čtení knihy zabývající se dědictvím hledali úpravu současné smrti více osob marně. Současná smrt více osob je totiž upravena v první knize, v druhé kapitole s názvem O osobách neboli subjektech právních. Podrobná úprava se nacházela v první části druhé kapitoly

²⁰ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, s. 204.

²¹ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha Pandekt*. Díl I–III. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 1.

s názvem „o prioritě smrti zvláště“ v ust. §27. Tato učebnice se na rozdíl od všech níže uvedených zdrojů znovu vrací k římskému právu a za svůj inspirační zdroj bere *Digesta*, neboť § 27 zní:

*„Právní domněnka rozhoduje také někdy nejistotu, která z více osob zemřela dříve ostatních. Obyčejně, ovšem nikoliv bez výjimky, má se za to, že dospělé dítě zemřelo po rodičích, nedospělé však před svými rodiči. Mimo tuto případnost může domlouváno býti o právo, jež závislým jest na prioritě smrti nějaké osoby, jen tentokráte, jestliže domlouvající dokáže tuto prioritu“.*²²

Při pozorném čtení čtenáři neunikne, že tento paragraf je obsahově zcela totožný s ustanovením v D 34.5. 9. 4. uvedeného výše. Je zde krásně vidět recepce římského práva německými právníky. Zdá se to být neuvěřitelné, že lze naléznout naprosto stejnou právní úpravu téhož institutu v prvním století n. l. i ve století devatenáctém. Znovu se zde zavádí pravidla pro určení pořadí smrti a zemřelé osoby nejsou ze vzájemného dědického práva vyloučeny. Stejně jako v římském právu i zde záleželo na věku zemřelých.

Výše uvedená domněnka, stejně jako v římském právu, neplatila dle této učebnice absolutně. Pokud dotčené osoby, dědicové, dokázali, že některá osoba zemřela jako první, či jako poslední, k této domněnce se nepřihlíželo.

Závěrem si dovoluji poznamenat, že autor se zabýval současnou smrtí i v souvislosti s jinými instituty a v učebnici došel k závěru, že „*darování pro případ smrti, nebo mezi manžely je neodvolatelné, ačkoliv obdarovaný i dárce zemřeli současně*“.²³ Tento závěr je logický vzhledem k předchozímu argumentu, že současná smrt osob nevylučuje tyto z přechodu majetkových práv.

²² Tamtéž, s. 32.

²³ Tamtéž.

3. Od Codexu Theresianus po ABGB

3.1. Historický vývoj

V období středověku neexistovalo ve stavovsky členěné společnosti jednotné právo, které by bylo závazné pro všechny obyvatele země. Pro tuto epochu byl význačný rozsáhlý partikularismus, roztříštěnost právní úpravy a absence jednotného, souhrnného právního kodexu. Právo bylo nejen pro právníky nesrozumitelné, ale především nepřehledné. Partikularismus právní úpravy spolu s hospodářským rozvojem společnosti v období novověku byly tím důvodem, proč se začalo usilovat o vytvoření jednotného právního systému, který by byl všeobecně závazný.

První snahy o kodifikaci na území českých zemí probíhaly od první poloviny 18. století za vlády Marie Terezie. Panovníce roku 1753 sestavila kompilační komisi, která měla za úkol sjednotit roztříštěnou právní úpravu soukromého práva v jeden ucelený právní řád a vytvořit zákoník, který by obsahoval obyčejové právo, platné zákonné právo i prvky práva přirozeného.

Komise na tomto kodexu pracovala od února roku 1753 až do roku 1766. Jejím předsedou byl viceprezident nejvyššího soudu Oto Hr. Frankenberg a mezi další členy patřili prof. Josef Azzoni, kancléř královského tribunálu v Brně Heinrich Hayek von Waldstetten, vládní rada Josef Ferdinand Hogler, vládní rada Ferdinand Josef Thinnfeld, Franz Burmeister, revizní rada ve Slezsku a Josef Ignaz Hormayr, kancléř innsbrucké vlády pro Tyrolsko a tzv. přední Rakousy.²⁴ Nejvýznamnější podíl práce na kodexu měl český prof. Azzoni spolu s rakouským zástupcem Holgerem. Inspirací byly kompilátorům Justiniánovy instituce a římské právo, díky čemuž bylo dílo rozděleno na tři díly: práva osob, práva věcná a právo obligační.

Roku 1766 práce na kodifikaci skončily. Kompilátoři předložili císařovně Marii Terezii svou práci nazvanou *Codex Theresianus*. V té době se jednalo o velmi kvalitní a díky svému rozsahu o výjimečné dílo, nicméně v praxi nepoužitelné. Hlavním důvodem kritiky, která vedla k tomu, že *Codex Theresianus* nikdy nebyl vyhlášen za platné právo, byla především absence všeobecnosti. Návrhu bylo vytýkáno, že jeho základem byla „*chybná a nesouvislá osnova Justiniánových institucí*“ a že skoro všechny definice odpovídají římskému právu.²⁵ Kritizován byl dále pro chybně zvolenou kombinaci učebnice a zákoníků, i pro svou rozsáhlost, neboť se

²⁴ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 197-198.

²⁵ Tamtéž, s. 214.

skládal ze šesti foliových svazků.²⁶ Vzhledem k tomu, že ke schválení *Codexu Theresianus* nedošlo a stále panovala potřeba jednotného kodexu práva, vrátila ho Marie Terezie roku 1770 kompilační komisi k přepracování.²⁷ Dalším členem kompilační komise se stal koncipient a právní teoretik Jan Bernard Horten. Komise měla za cíl vytvořit osnovu, která bude stručná, jasná, s minimem dvojsmyslů a která by na rozdíl od *Codexu Theresianus* neměla charakter učebnice. V roce 1774 byla vydána Hortenova osnova. Osnova zahrnovala první díl *Codexu Theresianus*, zestručňovala jej a její ustanovení nebyly tolik kazuistické jako v předešlé kodifikaci. Práce na jeho přepracování však ustaly v roce 1776, jelikož se stále častěji objevovaly názory, které zpochybňovaly potřebu kodifikace a unifikace práva v monarchii.²⁸

Nástupce Marie Terezie Josef II. kráčel ve stopách své matky a po svém nástupu na trůn v kodifikaci pokračoval. První díl tzv. Josefského občanského zákoníku, jehož autorem byl Jan Bernard Horten, byl publikován dne 1. listopadu 1786. Josefský občanský zákoník se hlásil k přirozenoprávní teorii a k principům společenské rovnosti a svobody občanů.²⁹ Vydání dalších dílů Josefského občanského zákoníku nakonec znemožnila smrt císaře Josefa II, a tak v soukromoprávní kodifikaci pokračoval od roku 1790 jeho nástupce Leopold II. Ten původní kompilační komisi rozpustil a vytvořil pro zpracování kodifikace novou dvorskou komisi, jejímž předsedou se stal prof. Karl Anton Martini³⁰. Již po jednom roce práce došlo ke schválení dílčích novel prvního dílu Josefského občanského zákoníku a k přepracování Hortenovy osnovy. V mezidobí mezi Hortenovou a Martiniho osnovu byl vyhlášen patent o posloupnosti dědické (*Erbfolgepatent*) z 11. května 1786, č. 548 Sb. z. s. jehož právní úpravu poté převzal Západohaličský občanský zákoník a posléze i všeobecný zákoník občanský.³¹

Návrh finální podoby kodexu, tzv. Martiniho osnova, byl v konečné podobě zpracován roku 1796 a od původní Hortenovy osnovy se velmi lišil a je dodnes považován za významné dílo přirozenoprávní školy.

Vzhledem k rozsáhlosti osnovy a potřebě upravit soukromé právo v Haliči (ta byla získána při třetím dělení Polska) bylo císařem Františkem II, jež nastoupil na trůn po smrti Leopolda II, rozhodnuto, že celá osnova bude na zkoušku uvedena v platnost v západní Haliči.³²

²⁶ Tamtéž.

²⁷ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 11–12.

²⁸ Tamtéž, s. 13.

²⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 196.

³⁰ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 222.

³¹ Tamtéž, s. 100.

³² SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 15.

Patentem z 13. února 1797 došlo k publikaci mírně upravené Martiniho osnovy jako Haličského občanského zákoníku (dále jen „GBGB“) pro Západní Halič a o sedm měsíců později byl zákoník publikován také pro Východní Halič, a to patentem ze dne 8. září 1797, s účinností od 1. ledna 1798 v celé Haliči.³³

Zkušenosti s aplikací GBGB a následné připomínky k tomuto zákonu se staly základem pro kodifikační komisi, jež v roce 1801 zahájila práci na celorakouském kodexu soukromého práva. Komise, jejímž členem byl žák prof. Martiniho Franz von Zeiller, revidovala GBGB až do roku 1811. Dne 1. června 1811 byla císařským patentem císaře Františka I. č. 946 vyhlášena finální podoba osnovy jako Všeobecný zákoník občanský pro veškeré německé dědičné země rakouské monarchie, *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie* (dále jen „ABGB“), o němž bude pojednáno níže.

3.2. Codex Theresianus (1766)

3.2.1. Současná smrt více osob

Codex Theresianus, jež měl učebnicový charakter, zůstal po celou dobu své existence pouze ve stádiu neschváleného návrhu.³⁴ *Codex Theresianus* je úkazem překrásných myšlenek. Byl velmi důkladně zpracován a stal se základním inspiračním zdrojem pro tvorbu budoucího ABGB. *Codex Theresianus* tvořily tři knihy. První kniha pojednávala o právech osob, druhá kniha upravovala věcná práva a třetí kniha se zabývala právem obligačním. Dědičné právo bylo zařazeno do systematiky věcných práv v knize druhé, stejně jako ustanovení o současné smrti více osob. Poprvé je současná smrt více osob zařazena do stejné části knihy, jako úprava dědičného práva, k níž obsahově nejvíce náleží. Současná smrt více osob byla upravena v druhé knize, 20. kapitole, v ust. § 12 a jeho čtyřech bodech 105. – 108,³⁵ které zní:

„105. Zemře-li více osob a není-li jisté, která zemřela dříve a která později, a je-li to důležité v případech, kdy platnost závěti nebo jejich ustanovení závisí na otázce, zda zůstavitel, nebo zamýšlený dědic zemřel první, vždy se má za to, že zemřeli najednou a ve stejném okamžiku, tudíž nikdo nikoho nepřežil, a to nezávisle na pohlaví či věku“.

³³ HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědičného práva [online]. nkr.cz, 20. prosince 2017 [cit. 21. října 2020]. Dostupné na <https://www.nkr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_630-k-a-martini-a-prvni-moderni-uprava-dedickeho-prava#_ftn5>.

³⁴ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 214.

³⁵ HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp von (ed.). *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen*. Bd. II. Wien: C. Gerold's Sohn, 1884 s. 390.

„106. Není-li tedy zřejmé, že dědic, nebo osoba, v jejíž prospěch byl zřízen odkaz, přežila zůstavitele, neměli by tedy jeho dědici z pozůstalosti nic požadovat, tato případně druhým povolaným dědicům, nebo, není-li tomu tak, jeho dalším dědicům podle zákonné posloupnosti, odkaz ale zanikne“.

„107. Stejný důkaz musí provést ty osoby, kterým zůstavitel něco odkázal pro případ, že ho přežijí, a kteří požadují to, co jim bylo pořízeno nebo připsáno, pokud ho neprovedou, odkaz nebo peněžní úpis zanikne“.

„108. A celkově by také kromě případů dědění podle poslední vůle, kde se jedná o pozůstalost po více na stejno zemřelých osobách, přičemž jedna z nich by po druhé jinak dědila dle zákonné posloupnosti, mělo mít za to, že ti, u kterých nelze prokázat, kdy kdo koho přežil, zemřeli nastejno“.³⁶

Codex Theresianus jako první přichází s domněnkou současné smrti více osob, jak vyplývá z prvního bodu. Toto ustanovení se týkalo jen vztahů v dědickém právu. Nebylo-li jisté, která osoba zemřela jako první a bylo-li to důležité z hlediska následného dědického práva, mělo se vždy za to, že zůstavitel a dědic zemřeli najednou, bez ohledu na pohlaví a věk zemřelých. Podle úpravy v *Digestech* byl však věk důležitý, neboť dle něho se určovalo, kdo koho přežil. *Codex Theresianus* se od této myšlenky odvrátil. Z tohoto ustanovení je patrné vymezení se vůči římskému právu a negativní recepce římského práva ohledně důležitosti věku zemřelých.

Z výše uvedeného je patrné, že osoby, které zemřely současně, jsou vzájemně vyloučeny z přechodu práv a povinností, tedy nedědí po sobě a nastupují po nich další dědicové podle pravidel zákonné posloupnosti.

Druhý bod se zabývá odkazem a odkazovníkem. Zemře-li osoba, v jejíž prospěch byl zůstavitelem zřízen odkaz, tedy odkazovník, spolu se zůstavitelem, odkaz zaniká. Zůstavitel a odkazovník jsou také při současné smrti vzájemně vyloučeni z přechodu práv. Z uvedeného je patrné, že úprava *Codexu Theresianus* zabíhala do podrobností, když se zaobírala i odkazem, což jen dokazuje, že byl opravdu zpracován důkladně.

Třetí bod rozšiřuje aplikaci druhého ustanovení i na jiné případy, které spojují se smrtí zůstavitele přechod práv a povinností, tedy pořízení pro případ smrti.

Poslední bod dále rozšiřuje aplikaci domněnky současné smrti. Podle tohoto, se domněnka současné smrti více osob má uplatnit nejen v případech dědického práva, ale i v

³⁶ Překlad Bc. Klára Procházková.

jiných případech, kdy právo se smrtí pojí právní následky.

V 18. století se tedy poprvé objevuje domněnka současné smrti, která vylučuje současně zemřelé osoby z přechodu práv, pokud nelze prokázat, kdo zemřel jako první a kdo jako druhý. Úprava *Codexu Theresianus* byla velmi detailní a propracovaná, jelikož aplikovala fikci současného úmrtí i na jiné instituty dědického práva, a to na případy odkazu či pořízení pro případ smrti. Výjimečnost právy úpravy této doby potvrzuje i skutečnost, že kromě dědického práva se domněnka současné smrti, dle tehdejší právní úpravy, aplikovala i v jiných případech, kdy právo pojilo se smrtí následky.

3.2.2. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob

Jak bylo uvedeno výše, v *Codexu Theresianus* se poprvé setkáváme s domněnkou současné smrti. I v této době existovaly dva delační důvody, a to závět' a zákon.³⁷ Z hlediska praktického dopadu domněnky je významná zákonná posloupnost. V případě dědění ze závěti nemá domněnka současné smrti příliš význam. Pokud byl v závěti ustanoven okruh dědiců, z nichž jeden zemřel současně se zůstavitelem, dědili zbylí dědicové uvedení v závěti. Z tohoto důvodu se budu zabývat pouze zákonnou posloupností dle *Codexu Theresianus* a hypotetického dopadu domněnky současné smrti.

Konkrétní podoba zákonné posloupnosti byla upravena taktéž ve druhé knize, 10. kapitole, v ust. § 5 a bodech 20. – 22.,³⁸ které zní:

„20. Dědická posloupnost ze zákona je stanovena dle pěti tříd:

1. třídu tvoří potomci zůstavitele, 2. třídu tvoří předchůdci zůstavitele, 3. třídu tvoří sourozenci a sourozenci přímých předků včetně jejich potomků, 4. třídu tvoří manželé, 5. třídu tvoří státní pokladna“.

„21. První tři třídy vyplývají z příbuzenského svazku, oproti tomu další dvě třídy vyplývají bezprostředně z předpisů našich zákonů, a sice pokud jde o manžele, tak pouze z jisté části, v případě chybějícího oddacího listu, se však stanovuje, že nárok na podíl pozůstalého manžela náleží i ostatním zbývajícím třídám“.

„22. Oproti tomu Naše státní pokladna vstupuje na pozici dědice teprve po vyřazení třech prvních tříd, a připadá jí právo na pozůstalost, která byla ponechána bez dědiců“.³⁹

³⁷ HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp von (ed.). *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen*. Bd. II. Wien: C. Gerold's Sohn, 1884, s. 161.

³⁸ HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp von (ed.). *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen*. Bd. II. Wien: C. Gerold's Sohn, 1884, s. 161.

³⁹ Překlad Bc. Klára Procházková.

Podle stanovení výše uvedených dědických tříd může mít domněnka současné smrti mnoho různých dopadů. Například při nehodě zemře otec a jeho jediný syn, který nemá vlastní rodinu, přičemž se neví, kdo umřel dřív. Zemřeli tedy současně a vzájemně po sobě nedědí. Po otci mohou jako první dědit jeho rodiče ve druhé třídě dědiců. Pokud již nežijí, tak ve třetí třídě mohou dědit jeho sourozenci, jeho tety či strýcové a jeho sestřenice a bratřenci. Po synovi může dědit ve druhé třídě jeho matka, jelikož syn ještě nemá děti a otec po synovi dědit nemůže. V tomto případě je zajímavé, že pozůstalá vdova po manželovi nedostane nic, neboť jsou před ní jiní dědicové. Avšak nezůstane bez prostředků, jelikož získá dědictví po synovi. Kdyby však měl syn již své vlastní děti, vdově se nedostane žádného dědictví.

Z výše uvedeného je patrné, že až v 18. století se setkáváme s domněnkou současné smrti. Proč kompilátoři nepřevzali úpravu římského práva a neinspirovali se jí tak jako v jiných případech? Odpovědí jsou možná základní hodnoty, jak byly vnímány v té době, na nichž byl *Codex Theresianus* založen. Dílo bylo vystavěno na základních pochopitelných zásadách přirozenosti, spravedlnosti, slušnosti a zdravém rozumu. Kompilátoři se snažili „*aby právní řád byl založen na přirozené spravedlnosti, na skutečných základních zásadách pochopitelných zdravým rozumem, v souladu s vrozenou svobodou tak, jak je užívány civilizovanými národy*“.⁴⁰

Domnívám se, že ona spravedlnost a přirozenost jsou tím, co vedlo kompilátory k opuštění římskoprávní úpravy. Je přirozené hrát si na Boha a nastolit právní následky v situaci, která je nejistá? Je takové jednání spravedlivé? Věřím, že těmito otázkami se tehdejší právníci mohli zabývat. Je přirozené, že osoba, která již nežije, není přece způsobilým dědicem a nemůže dědit, že je spravedlivé, pokud nemám jistotu, či důkaz o pořadí smrti zemřelých, nemohou tyto po sobě dědit, neboť nelze stanovit následky v situaci, která je nejistá. Proto existují právní domněnky, které vyvolávají právní následek, bez ohledu na reálnou skutečnost. V zájmu právní jistoty se předpokládá právní skutečnost, o které však nevíme, zda nastala.

Použití právní domněnky v tomto případě jeví opravdu jako rozumné řešení. Po každé zemřelé osobě bude vedeno samostatné pozůstalostní řízení, přičemž po každém zemřelém budou dědicové povoláni zvlášť.

3.3. Hortenova a Martiniho osnova (1774 a 1796)

Hortenova osnova z roku 1774 byla svým obsahem velmi podobná úpravě v předcházejícím *Codexu Theresianus*. Martiniho osnova z roku 1796 se však od původní

⁴⁰ SOJKA, Drahošlav. *Codex Theresianus* [online]. is.muni.cz/elportal/, 2009 [cit. 31. října 2020]. Dostupné na <<https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/ps09/codex/web/index.html>>.

úpravy v mnohém odvracela a její znění se v konečném důsledku příliš nelišilo od úpravy v *ABGB*.

Obě osnovy upravovaly současnou smrt více osob, a to tak, že obě dvě zakotvovaly domněnku současného úmrtí. Hortenova osnova upravovala domněnku ve II. knize, 17. kapitole, v ust. § 21, který zní:

*„Wenn sich ein Zweifel erhebet, ob der Erb den Erblasser überlebet habe oder nicht, so muß dieses von Denjenigen erwiesen werden, die von dem Ueberleben des Erben einen Vortheil ziehen wollen. Wenn daher der Erblasser und der Erb oder zwei Personen, die untereinander das Erbrecht gehabt hätten, zusammen in einem gemeinschaftlichen Unglücke zu Grunde gehen, und von dem Erben des Einen oder des Anderen nicht dargethan werden mag, wer den Anderen überlebet habe, so soll für allgemein gehalten werden, daß Beide zugleich und in einem Augenblicke gestorben seien, mithin den Erben des Einen an der Erbschaft des Anderen nicht das mindeste Recht gebühren“.*⁴¹

Volným překladem z výše uvedeného ustanovení vyplývá, že pokud dědicové nemohou prokázat, která ze společně zemřelých osob zemřela jako první a která jako druhá, má platit domněnka, že zemřely současně a vzájemně po sobě nemohou dědit.

Martiniho osnova se poté zabývala domněnkou současného úmrtí v I. knize, 2. kapitole, v ust. § 23, jenž zní:

*„Entsteht der Zweifel, welche von zweien oder mehreren Personen zuerst mit Tod abgegangen sei, so muß der, welcher den früheren Hintritt des Einen oder des Anderen behauptet, solchen auch beweisen; kann er es nicht, so werden nach rechtlicher Vermuthung Beide als zu gleicher Zeit verschieden anerkannt. Auf diese Weise kann von Uebertragung der Rechte des einen auf den andern Verstorbenen gar keine Frage mehr sein“.*⁴²

Toto ustanovení tvrdí obsahově to stejné, jako předešlá úprava z Hortenovy osnovy, tedy nelze-li prokázat opak, osoby zemřely současně a práva jednoho zemřelého nemohou přejít na druhého zemřelého, osoby po sobě nedědí.

Ačkoliv osnovy od sebe dělí 12 let a každá z nich měla k právní úpravě svůj vlastní přístup a v mnohém se od sebe lišily, tak institut domněnky současného úmrtí upravovaly obě stejně, dokonce, když se podíváme na původní znění ustanovení, v dost podobném znění.

⁴¹ HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp von (ed.). *Der Codex Thesianus und seine Umarbeitungen*. Bd. IV. Wien: C. Gerold's Sohn, 1886, s. 264.

⁴² HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp von (ed.). *Der Codex Thesianus und seine Umarbeitungen*. Bd. V. Wien: C. Gerold's Sohn, 1886, s. 20.

Z obou osnov je patrný zestručňující charakter oproti *Codexu Theresianus*. Ten obsahoval čtyři ustanovení ohledně domněnky současného úmrtí. Obě osnovy si z *Codexu Theresianus* převzaly onu základní myšlenku existence domněnky současného úmrtí, avšak svou úpravu zestručnily a věnovaly jí pouze jedno ustanovení.

3.4. Haličský občanský zákoník (1797)

GBGB z roku 1797 byl vytvořen z Martiniho osnovy a zůstal posledním mezičlánkem soukromoprávní kodifikace před vydáním *ABGB*. Zákoník upravoval současnou smrt více osob v 1. kapitole, v ust. § 48, který zněl:

*„Im Zweifel, welche von zwey oder mehreren verstorbenen Personen zuerst mit Tode abgegangen sey, muß derjenige, welcher den früheren Todesfall des Einen oder des Anderen behauptet, seine Behauptung beweisen; kann er dieses nicht, so werden Alle als zu gleicher Zeit verstorben vermuthet, und es kann von Uebertragung der Rechte des Einen auf den Anderen keine Frage entstehen“.*⁴³

Předmětné ustanovení, ačkoliv jeho formulace je lehce rozdílná oproti předchozí Martiniho osnově, obsahově zní zcela totožně jako § 23 Martiniho osnovy. Domněnka současné smrti a nemožnost současně zemřelých osob po sobě vzájemně dědit jsou institutem neměnným už od prvotního zakotvení v *Codexu Theresianus*. Ačkoliv mnoho právních institutů a pravidel prošlo v této době značným vývojem, tak tento institut zůstal stále stejný. Žádný z kompilátorů nepřišel s jinou inovativní myšlenkou, jak vyřešit takto nejistou právní situaci. V mnohém se tvůrci kodifikací z let 1766 až 1811 nechali inspirovat římským právem a převzali z něj své závěry. Ohledně současného úmrtí více osob však k recepci římského práva nedošlo a vývoj se začal ubírat jiným směrem. Od dob *Codexu Theresianus* nebyla úprava současné smrti více osob řešena jinak, než s použitím právní domněnky, a to nejspíš z toho důvodu, že jiné možnosti nebylo. Mezi osobami současně zemřelými buď mohlo docházet k přechodu práv, nebo nemohlo. Vzhledem k odvrácení se od římskoprávní úpravy, kdy přechod práv byl možný, došlo ke zvolení právní úpravy, která takový postup neumožňovala, tedy domněnky současné smrti.

⁴³ Zákon č. 337/1797 Sb. z. s. Haličský občanský zákoník. Dostupné na <<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=393&size=45>>.

4. Od ABGB po meziválečné osnovy

ABGB, v českých zemích známý jako Obecný zákoník občanský, byl vyhlášen patentem ze dne 1. června 1811, čís. 946 Sb. z. s. Záměrně uvádím, že byl známý v českých zemích, neboť *ABGB* neplatil pro země uherské koruny.⁴⁴

Celá kodifikace byla ovlivněna přirozenoprávními zásadami a vycházela z norem římského práva. Uvedené potvrzuje Tilsch: „*O tom, že pevnou kostru pojmovou podává právo římské, nemůže býti pochyb; avšak duše zákoníka je podstatně jiná. Hlavní rozdíl jest zvýšený význam bezelstnosti, ohled na „čest a víru“, na „přirozenou slušnost“, na jistotu obchodu“.*⁴⁵

Stěžejními rysy *ABGB* byly výlučnost, jednotnost, obecná závaznost pro všechny bez rozdílu, principy svobody a rovnosti a především všeobecnost. Odmítal užití obyčejového práva, jeho použití bylo podmíněno výslovným odkazem v zákoně a současně neuznával jako pramen práva soudní rozhodnutí.⁴⁶

Ve své době se řadil mezi tři nejvýznamnější evropské civilní zákoníky, jimiž byli kromě *ABGB* francouzský *Code civil* a německý *Bürgerliches Gesetzbuch*. Jednalo se o významnou kodifikaci obecného občanského práva, která platila na našem území až do roku 1950, přičemž v některých státech, např. v Rakousku, platí dosud, ačkoliv její současné znění se kvůli řadě novel liší.

ABGB sestával z úvodu a třech dílů s celkovým počtem 1502 ustanovení. První díl upravoval právo osobní, druhý díl upravoval práva k věcem a třetí díl nesl název o společných osobních a mocných právech. Současná smrt více osob byla zařazena do 1. dílu 1. kapitoly, ust. § 25, který zněl:

„Im Zweifel, welche von zwey oder mehreren verstorbenen Personen zuerst mit Tode abgegangen sey, muß derjenige, welcher den früheren Todesfall des Einen oder des Anderen behauptet, seine Behauptung beweisen; kann er dieses nicht, so werden Alle als zu gleicher Zeit verstorben vermuthet, und es kann von Uebertragung der Rechte des Einen auf den Anderen keine Rede seyn“.

⁴⁴ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 251.

⁴⁵ TILSCH, Emanuel, SPÁČIL, Jiří. *Občanské právo: část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 22.

⁴⁶ KUKLÍK, Jan, SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. Praha: Havlíček Brain Team, 2008, s. 139–141.

[Je-li pochybno, která ze dvou nebo více zemřelých osob zemřela dříve, jest na tom, kdo tvrdí, že ta nebo ona zemřela dříve, aby své tvrzení prokázal; nemůže-li tak učiniti, platí domněnka, že všechny zemřely současně, a nelze mluvit o převodu práv s jedné na druhou.]⁴⁷

Než se budu zabírat obsahem uvedeného ustanovení, dovolím si upozornit na jednu terminologickou zajímavost. Již bylo zmíněno, že předlohu pro *ABGB* byl *GBGB*. Dle mého názoru je zajímavé, že ust. § 25 *ABGB* se od ust. § 48 *GBGB* liší pouze v posledních dvou slovech „*keine Frage entstehen*“ v *GBGB* a „*keine Rede seyn*“ v *ABGB*. Uvedené ukazuje, že nejenom český jazyk je překrásný v tom, jak dokáže různými slovy říct totéž. Jak je však v tomto případě zřejmé, užití jiných slovních spojení nemá žádný praktický význam, neboť obě ustanovení jsou obsahově totožná.

Vydání *ABGB* předcházely porady dvorské komise ohledně znění budoucího zákoníku. Za tím účelem byly vydány poradní protokoly, které zahrnovaly jak návrhy ustanovení *ABGB*, tak diskuzi členů dvorské komise ohledně jejich znění. Dne 25. ledna 1802 se za tím účelem mimo jiných sešli prof. Zeiller, nejvyšší zemský soudce Haan a ministr Jindřich hr. Rottenhann.⁴⁸ V 1. knize, v 1. kapitole, v ust. § 48 poradních protokolů byla zakotvena domněnka současné smrti, která osoby současně zemřelé vylučovala z přechodu práv a povinností, tedy současně zemřelé osoby po sobě nemohly dědit. Ustanovení bylo doslovným prepisem stejně očíslovaného ustanovení § 48 *GBGB*. Přesto se však objevily v poradních protokolech názory, např. právníků z Univerzity z Freiburgu, kteří znovu navrhovali návrat k úpravě římského, tedy ke stanovení pravidel pro určení pořadí smrti.⁴⁹

Dle mého názoru je zajímavé, že autoři *ABGB* ustanovení mírně upravili, i když v přechozím zákoníku a poradním protokolu byla úprava stejná, s výjimkou poslední věty. Význam uvedeného ustanovení však zůstal v obou případech stále stejný. Domnívám se, že v obou zmíněných případech neměla stylistická úprava žádný rozumný smysl vzhledem k tomu, že rozdílná slovní spojení neměla na aplikaci ustanovení žádný vliv.

Z předmětného ustanovení vyplývá, že za dob účinnosti *ABGB* předcházelo domněnce o současné smrti osob právo dědice tvrdit, že jedna osoba přežila druhou. To však musel dědic prokázat, a to u soudu. Pokud dědic nedokázal prokázat, že jedna osoba přežila druhou, nastávala domněnka, že osoby zemřely současně. Současná smrt více osob měla za následek to, že dotčené osoby, jež zemřely současně, byly vzájemně vyloučeny z dědického práva, což

⁴⁷ Překlad diplomanta.

⁴⁸ Poradní protokoly: OFNER, Julius (ed.). *Der Ur-Entwurf und die Berathungs-Protokolle des Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches*. Bd. I. Wien: A. Hölder, 1889, s. 42.

⁴⁹ Tamtéž, s. 46.

potvrdil i Nejvyšší soud Československé republiky ve svém rozhodnutí ze dne 12. srpna, pod sp. zn. R I 617/26, když stanovil, že „v případě pochybnosti předpokládá se současná smrt obou a nenastane případ dědictví“.⁵⁰ Za účinnosti *ABGB* tedy nebyla domněnka současné smrti automatická, ale platila pouze tehdy, pokud dědic nedokázal prokázat, která osoba zemřela jako první a která jako poslední. V dobách římského práva však žádná podmínka současné smrti neexistovala. Staří římsští právníci jasně určovali podmínky, která osoba zemřela jako první a jako poslední a na rozdíl od *ABGB* nevyklučovaly současně zemřelé osoby ze vzájemného přechodu práv a povinností.⁵¹

ABGB se nijak neodchýlil od vývoje započatého v *Codexu Theresianus*, jelikož stejně jako předešlá úprava v *GBGB*, zakotvoval domněnku současného úmrtí a osoby současně zemřelé vylučoval z přechodu práv. Právní domněnka současné smrti více osob zůstává od druhé poloviny 18. století neměnná. Stále tedy přetrvává odklon od úpravy římského práva.

Jak bylo výše uvedeno, *ABGB* byl v českých zemích nazýván jako *Obecný zákoník občanský*. Po sedmnácti letech od vzniku československého státu, tedy v roce 1935 vydali dva významní univerzitní profesori, prof. Dr. František Rouček a prof. Dr. Jaromír Sedláček k výše zmíněnému *Obecnému zákoníku občanskému* první díl Komentáře. Potřeba Komentáře byla i autorům zcela jasná, neboť od dob vydání *ABGB* uplynulo mnoho let a české země již nebyly součástí Rakouska-Uherska ale samostatnou Československou republikou. *ABGB* byl vytvořen a sepsán za dob monarchie a reflektoval německé a rakouské právo.

Výše nadepsaní autoři si uvědomovali, že se doba změnila a sepsali komentář, který měl za cíl reflektovat ne zájmy monarchie, ale zájmy samostatné demokratické republiky, a orientovat právo více českým směrem.

V tomto komentáři je psáno, že při řešení současné smrti více osob je třeba se zabývat 4 okruhy. Domněnkou života, domněnkou smrti, volným uvážením soudu a vedením matrik s přihlédnutím k domněnce⁵². Autoři zde zdůrazňují důležitost života a smrti a tedy i důležitost toho, kdy život začal a kdy přesně skončil. Komentář mluvil o dvou domněnkách. První domněnka byla, „že osoba, o níž bylo dokázáno, že se narodila, nezemřela a žije“.⁵³

Druhou domněnkou byla domněnka současné smrti v případě pochybnosti o tom, která osoba zemřela jako první.⁵⁴ Druhá domněnka však neplatila absolutně, dle komentáře neplatila

⁵⁰ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. srpna 1926, sp. zn. R I 617/26.*

⁵¹ *Viz kapitola 1.1.*

⁵² ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1, (§§1 až 284).* Praha: V. Linhart, 1935, s. 246.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

v řízení k prohlášení za mrtvého dle zákona č. 20/1883 ř. z. Při řešení těchto věcí tedy záleželo na úvaze soudu. Pokud k tomu měl důkazy, mohl stanovit pro zemřelé osoby různá data smrti. Pokud však nastaly pochybnosti a účastníci řízení nedokázali prokázat, kdo kdy zemřel, nastala domněnka současné smrti osob, která osoby vzájemně z přechodu práv vylučovala. Komentář obsahoval i pohled slovenského práva na tuto problematiku. Slovenské právo nemělo žádné zákonné ustanovení o společné smrti, ale převzali domněnku současné smrti z obecného práva jako zásadu.⁵⁵

4.1. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob

Domněnka současné smrti více osob se v průběhu 18. a 19. století nijak neměnila, avšak její dopady ano, vzhledem ke změnám dědických tříd v ustanoveních upravující zákonnou posloupnost. Zákonná posloupnost byla v *ABGB* upravena ve 2. dílu, ve 13. kapitole, v ust. § 731, který zakotvoval šest dědických tříd:

„Do první třídy náležejí ti, kdož jsou spojeni se zůstavitelem jako svým kmenem, totiž: jeho děti a jejich potomci.

Do druhé třídy náležejí zůstavitelův otec a matka i s těmi, kdo jsou s ním spojeni skrze otce a matku, totiž: jeho sourozenci a jejich potomci.

Do třetí třídy náležejí dědové a báby se sourozenci rodičů a jejich potomky.

Do čtvrté třídy náležejí zůstavitelovi první pradědové a prabáby s těmi, kdo od nich pocházejí.

Do páté třídy náležejí zůstavitelovi druzí pradědové a prabáby s těmi, kdo od nich pocházejí.

*Do šesté třídy náležejí zůstavitelovi třetí pradědové a prabáby s těmi, kdo od nich pošli“.*⁵⁶

Vdova po zůstaviteli nepatřila do žádné z dědických tříd. Přesto na ni rakouské právo pamatovalo v ust. § 757 *ABGB*, které zajišťovalo vdově, která měla tři či více dětí právo na stejný dědický podíl a pokud měla méně dětí, tak nárok na čtvrtý díl pozůstalosti k doživotnímu užívání. Vlastnictví čtvrtého dílu však zůstávalo dětem. Pokud vdova děti neměla, tak dle § 758 *ABGB*, pokud existovali jiní zákonní dědici, dostala vdova neomezené vlastnictví čtvrtého dílu pozůstalosti. V případě, že nebylo zákonného dědice v žádné z dědických tříd, připadlo celé dědictví dle § 759 *ABGB* pozůstalé manželce.

V případě, že by tedy zemřel otec a jeho první syn, který nemá děti, budou po otci dědit otcovi rodiče, popřípadě jeho sourozenci, či neteře a synovci. Po synovi, jelikož nemá své děti,

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský. Dostupné na <<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1012&page=558&size=45>>.

budou ve druhé třídě dědit jeho rodiče. Otec po synovi nemůže dědit, takže bude po synovi dědit pouze jeho matka a bratr. Vdova měla dvě děti a v souladu s ust. § 757 ABGB měla nárok na čtvrtý díl pozůstalosti k užívání.

Pokud by zmíněný syn již měl svou vlastní rodinu, ženu a dvě děti, situace bude následná. Po zemřelém otci nemůže dědit jeho syn v první třídě, ale mohou dědit děti tohoto syna, tedy jeho vnukové a vnučky, popřípadě další děti zůstavitele.

Po zemřelém synovi dědí v první třídě přímo jeho děti. V tomto případě tedy děti dědí dvakrát, jednou v první třídě dědiců po svém otci jako jeho potomci a podruhé jako vnukové po zemřelém dědečkovi, jelikož jsou potomci jeho potomka.

V prvním případě vdova je způsobilým dědicem po svém synovi a má i nárok na užívání čtvrtého dílu pozůstalosti. Ve druhém případě jsou jako dědicové po obou zemřelých povoláni stejní dědicové a vdovám se s ohledem na počet dětí dostává čtvrtého dílu pozůstalosti k užívání.

Zákonná posloupnost v ABGB však prošla výraznou změnou v rámci I. dílčí novely, a to císařským nařízením č. 276/1914 ř. z., *jímž se vydává částečná novella k obecnému zákoníku občanskému*, ze dne 12. října 1914, účinného od 13. října 1914. ABGB po úpravě první dílčí novelou upravoval ve 2. dílu, ve 13. kapitole, v ust. § 731 pouze čtyři dědické třídy, které byly totožné s prvními čtyřmi dědickými třídami předcházejícího znění.⁵⁷

Dědické třídy se tedy v mnohém nezměnily, jen se již jako dědice ze zákona nepovolávaly vzdálenější pradědy a prabáby. Větší změnou však prošlo postavení pozůstalé manželky, které zůstalo stále zakotvené v ust. § 757 ABGB. Vedle zůstavitelových dětí a jejich potomků byla pozůstalá manželka zákonným dědicem čtvrtiny pozůstalosti a vedle zůstavitelových rodičů a jejich potomků nebo vedle dědů a báb dědila polovinu pozůstalosti.⁵⁸ Celé dědictví mohlo připadnout manželce jen v případě, že nebylo zákonných dědiců první ani druhé třídy, ani dědů a báb, tedy prarodičů.⁵⁹

Pozůstalá manželka tak měla nárok na čtvrtinu pozůstalosti, pokud s ní některý příbuzný konkuroval, ale když nikoho takového nebylo, obdržela celou pozůstalost a nezáleželo na tom, zda dědici nebylo od počátku nebo až následně.⁶⁰

⁵⁷ § 60 Císařského nařízení č. 276/1914 ř. z., *jímž se vydává částečná novella k obecnému zákoníku občanskému*. Dostupné na

<<https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=onrf6mjzge2f6mrxgyxgizbtfuya>>.

⁵⁸ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 270.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ KRČMÁŘ, J. Poznámky k dědickému právu dílčí novely k občanskému zákoníku. *Právník*, 1915, roč. 54, č. 6, s. 204

Úprava spočívala v novém pojetí přirůstání dědických podílů. Oproti předcházející úpravě nabývala pozůstalá manželka dědictví do svého vlastnictví, nikoli jen do doživotního užívání a mohla v závislosti na určitých situacích nabývat větší část pozůstalosti než jen čtvrtinu. Uvedené se dovolím demonstrovat na příkladu „*Ab intestato jsou povoláni manželka zůstavitelova (1/8) a jeho děti (3/4). Děti dědici se nestanou. Deferuje se manželce polovina pozůstalosti. Příbuzným z druhé parentely také polovina*“.⁶¹

V případě modifikace příkladu, tedy že zůstavitel a jeho syn, jenž má vlastní děti, zemřeli současně a neví se, kdo umřel dříve, se aplikuje právní domněnka, že zemřeli současně a vzájemně po sobě nedědí. Po otci tak budou povoláni z druhé třídy dědiců jeho rodiče s nárokem na polovinu pozůstalosti a vedle nich bude dědit i pozůstalá vdova druhou polovinu pozůstalosti. Po synovi budou povoláni jako dědicové první třídy jeho vlastní děti a jeho žena bude zákonným dědicem 1/4 pozůstalosti vedle svých dětí.

Z výše uvedeného je patrné, že I. dílčí novela *ABGB* posílila postavení pozůstalých manželek, neboť podle přecházejícího znění se dostalo vdovám jen čtvrtiny pozůstalosti k užívání, nikoli do výlučného vlastnictví. Po novele již byly zákonnými dědičkami a dědictví již bylo jejich vlastním majetkem.

4.2. Meziválečné osnovy OZ (1931 a 1936/1937)

Po vzniku samostatného státu Československa v roce 1918 panovala neustálá snaha o rekodifikaci soukromého práva. V den vzniku samostatného státu byl totiž přijat recepční zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., který zakotvil, že „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“, což v důsledku vedlo k mnohým problémům. Občanské právo bylo stále upraveno v *ABGB* z roku 1811 a nereflektovalo cíle demokratické společnosti. Vystala potřeba modernizovat soukromé právo.

Období po vzniku samostatného státu bylo dobou právního partikularismu a roztržičnosti právní úpravy. Na území nově vzniklého státu se aplikovaly následující normy: *ABGB* v Čechách, na Moravě a v rakouském Slezsku; uherské občanské právo bez obecné kodifikace (právní obyčeje, speciální zákony a kuriální decízie) na území Slovenska a Podkarpatské Rusi; německý občanský zákoník (*BGB*) z roku 1896 na území Hlučínska.⁶²

Nejen nejednotnost právních řádů, ale i snaha utiřit spory se slovenskou částí státu, neboť *ABGB* neplatil na území Slovenska, byla důvodem rekodifikace soukromého práva. Vzhledem k výše uvedeným důvodům se tedy ihned začala připravovat nová podoba

⁶¹ Tamtéž, s. 204-205.

⁶² VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 311.

soukromého práva. Nový zákoník měl vycházet ze stávající soukromoprávní kodifikace, ale zároveň měl přihlídnout k platnému právu na území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Tehdejší Ministerstvo spravedlnosti zvolilo jako způsob unifikace rekodifikaci, tj. překlad *ABGB* a jeho zavedení na území celého státu, přičemž s ohledem na názory odborníků z odborné veřejnosti se přistoupilo nejen k překladu *ABGB*, ale i jeho samotné revizi a doplnění.⁶³

V roce 1920 bylo zřízeno pět subkomitétů složených z odborných civilistů, jenž začaly *ABGB* revidovat a opravovat a připravit jednotný a ucelený kodex.⁶⁴ V roce 1925 byla zřízena superrevizní komise, jejíž úkol byl formulován jako (1) kriticky posoudit doposud zpracované části, (2) sjednotit je věcně, terminologicky a stylisticky a (3) připravit uvozovací zákon k novému občanskému zákoníku.⁶⁵

Výsledkem výše uvedené komise byla v roce 1931 osnova nazvána jako *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský* (tzv. Osnova 1931). Osnova 1931 se v mnohém úpravě *ABGB* podobala. Práce supervizní komise však vyhotovením zmíněné osnovy zákona neskončila. V roce 1935 znovu zasedla, aby vyhotovila již definitivní podobu osnovy zákona.

Dne 15. dubna roku 1937, přibližně po sedmnácti letech práce, byla Osnova předložena komorám národního shromáždění pod názvem *Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník* jako sněmovní tisk 84474 (tzv. Osnova 1937).⁶⁶

Vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského všeobecného zákoníku občanského (*ABGB*) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským. Jednalo se o návrh myšlenkově soudržný s jasným filosofickým zázemím převzatým z rakouského zákoníku, koncepčně navazující na tradice středoevropského právního myšlení.⁶⁷ Ačkoliv byla osnova revizí *ABGB*, zůstává v ní silně zakořeněno římské právo a jeho tradice. Uvedené potvrzuje prof. Jan Vážný, jenž tvrdí, že vládní návrh z roku 1937 tvoří součást vývoje římského práva, které skrze dílo kompilátorů *Corpus Iuris Civilis* a tvůrců *ABGB* dovršuje právě v tomto vládním návrhu.⁶⁸

⁶³ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 317-318.

⁶⁴ Tamtéž, s. 318.

⁶⁵ Tamtéž, s. 320.

⁶⁶ SALÁK, Pavel jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017, s. 23.

⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012, s. 17 [cit. 20. října 2020]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-OZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁶⁸ DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 32.

Ačkoliv se jednalo o velmi nutnou právní úpravu, tak veškerá snaha vzala za své v okamžiku, kdy započala jednání v Mnichově, která vyústila v uzavření Mnichovské dohody v roce 1938. Osnova 1937 tudíž nikdy nenabyla platnosti ani účinnosti, přesto byla jedním z inspiračních zdrojů nového občanského zákoníku – z. č. 89/2012 Sb. (dále jen „OZ“).

Osnova 1931 se skládala ze čtyř dílů. Současnou smrt více osob upravovala v 1. dílu, v 1. hlavě, v ust. § 12, jenž zněl: „*Je-li pochybno, která z několika osob zemřela dříve, má se za to, že všechny zemřely současně*“. Podle této osnovy, pokud nikdo nedokázal prokázat, která osoba zemřela jako první, tak nastala vyvratitelná právní domněnka, že osoby zemřely současně, což tedy znamená, že osoby byly vzájemně z dědického práva vyloučeny, což potvrzuje i ust. § 504 Osnovy 1931: „*Dědické právo vzniká teprve smrtí zůstavitele. Kdo tedy zemře před zůstavitelem anebo s ním současně, nemůže na svoje dědice přenést dědické právo*“. Z uvedeného je patrné, že domněnka současné smrti upravená v ABGB byla převzata a nedošlo k žádným změnám.

V návaznosti na praktické důsledky současné smrti více osob, tedy pravidla zákonné posloupnosti, nedošlo k odchýlení od ABGB, nebo osnova 1931 v ust. § 651 počítala stejně jako ABGB jen se 4 dědickými třídami, v nichž stejně opět nebyla zakotvena pozůstalá manželka.

Dle ust. § 651 Osnovy 1931 v první třídě dědiců dědily děti zůstavitele a jejich děti (vnoučata). Ve druhé třídě dědiců dědili zůstavitelovi rodiče a zůstavitelovi sourozenci a jejich děti. Jako třetí byli povoláni za dědice zůstavitelovi prarodiče, jeho strýcové, tety a jejich děti (bratřanci a sestřence) a ve čtvrté třídě dědiců dědili prarodiče rodičů zůstavitele.

Zákonná posloupnost opět nepamatovala na pozůstalého manžela, avšak dle § 668 Osnovy 1931 je pozůstalá manželka vždy zákonným dědicem čtvrtiny pozůstalosti vedle zůstavitelových dětí, vnuků a vnuček a zákonným dědicem poloviny pozůstalosti vedle zůstavitelových rodičů a jeho sourozenců i vedle prarodičů zůstavitele. Pokud ale nebyli jako dědicové povoláni dědicové první nebo druhé třídy zákonných dědiců, či prarodiče zůstavitele, zdědil pozůstalý manžel celou pozůstalost. Uvedené ustanovení je totožné s ust. § 757 po I. dílčí novele.

Praktický dopad domněnky současné smrti tak byl stejný jako dle úpravy ABGB. Pokud tedy současně zemřel zůstavitel a jeho jediný syn, jenž nemá vlastní rodinu, budou po otci dědit ve druhé třídě dědiců jeho rodiče polovinu pozůstalosti a dle ust. § 668 Osnovy 1931 druhou polovinu pozůstalosti manželka. Po synovi bude z druhé třídy dědiců povolána jako dědic pouze matka, která v tomto případě dědí již podruhé.

Pokud by současně zemřely otec a jediný syn, jenž má vlastní děti, tak po otci budou povoláni z druhé třídy dědiců jeho rodiče s nárokem na polovinu pozůstalosti a vedle nich bude

dědit i pozůstalá manželka druhou polovinu pozůstalosti. Po synovi budou povoláni jako dědicové první třídy jeho vlastní děti a jeho žena bude dědicem 1/4 pozůstalosti vedle svých dětí.

Osnova 1937 se oproti svému předchůdci skládala jen ze tří dílů a současnou smrtí více osob se zabývala v 1. dílu, ve 3. hlavě, v ust. § 73, který zněl: „*Je-li pochybno, která z několika osob zemřela dříve, má se za to, že všechny zemřely současně*“. Toto ustanovení se obsahově nelišilo od úpravy v ABGB a je doslovným přepisem § 12 Osnovy 1931. Důvodová zpráva k této Osnově potvrzuje, že materiální obsah tohoto ustanovení byl převzat z ust. § 25 ABGB, který výslovně stanovil, že osoby současně zemřelé po sobě vzájemně nedědí. Po obou zemřelých bude zvlášť stanoven okruh dědiců.

Zákonnou posloupnost Osnova 1937 upravovala zcela totožně jako Osnova 1931, jen v jiných ustanoveních. Vymezení zákonných tříd dědiců bylo upraveno v ust. § 550 a právo pozůstalého manžela na pozůstalost, nebo její část bylo zakotveno v ust. § 568 Osnovy 1937.

Z výše uvedeného vyplývá, že domněnka současné smrti více osob přetrvává v právní úpravě i ve 20. století, ale zákonná dědická posloupnost se mění a v průběhu tohoto století dochází ke změnám. Postavení pozůstalé manželky se však nemění a úprava zůstává zcela totožná.

5. Od středního kodexu po současnost

5.1. Občanský zákoník (1950)

Občanský zákoník z roku 1950, přijat Národním shromážděním republiky Československé jako zákon č. 141/1950 Sb., byl nazýván zákoníkem středním, a to proto, že nahradil dosavadní úpravu v ABGB platnou od roku 1811. Účinnosti nabyl dne 1. ledna 1951. Platil pouze do roku 1964, kdy byl sám nahrazen dalším občanským zákoníkem. Jeho obsah je silně ovlivněn sovětským občanským zákoníkem z roku 1922.⁶⁹ Je však nutno zmínit, že je to první občanský zákoník, který platil a působil na území celé republiky Československé, na rozdíl od jeho předchůdce ABGB, který nepůsobil na Slovensku.

Kodifikaci přecházely politické změny spolu se státním převratem z r. 1948. Vliv totální moci lze spatřovat v obsahu středního zákoníku. Při tvorbě nového právního řádu byly přijaty základní zásady sovětského práva a ze sovětského práva byla přejata i řada institutů a konkrétních právních ustanovení.⁷⁰ Vliv sovětského práva, tedy i marxismu leninismu, vedl k posílení kogentní úpravy právních institutů a upozadění dispozitivní úpravy, která je pro soukromé právo charakteristická.

Střední zákoník se skládal z šesti částí a obsahoval 570 ustanovení. Současná smrt více osob byla upravena ve druhé části v ust. § 6, který zněl: „*Jsou li pochyby, kdo z několika lidí zemřel dříve, má se za to, že všichni zemřeli současně*“. Střední zákoník se očividně inspiroval v Osnově z roku 1937, neboť ust. § 6 je zcela totožné s navrhovaným zněním ust. § 73 v Osnovy, jehož obsah je materiálně stejný jako ust. § 25 ABGB. Ačkoliv ustanovení výslovně nevyklučuje současně zemřelé osoby z přechodu práv, lze usuzovat, že tomu tak bude i za účinnosti tohoto zákoníku, vzhledem k tomu, že ustanovení převzalo svůj obsah z ABGB, kde jsou osoby současně zemřelé z vzájemného přechodu práv vyloučeny. Dále také z toho důvodu, že způsobilým dědicem je osoba, která žije v době smrti zůstavitele.

I v prvním platném zákoníku po ABGB zůstala úprava současné smrti stále stejná a nijak se nezměnila, avšak opět se měnily její právní následky s ohledem na pravidla zákonné posloupnosti. OZ 1950 upravoval zákonnou posloupnost v ust. § 526 - § 533. Poprvé došlo k tomu, že se pozůstalá manželka vyskytovala v dědických třídách zákonné posloupnosti. Pozůstalá manželka byla ust. § 526 spolu s dětmi zůstavitele zákonným dědicem první třídy, přičemž se mezi nimi dědilo rovným dílem. Pokud se dítě nedožilo zůstavitelovi smrti,

⁶⁹ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 414.

⁷⁰ BOURA, Ferdinand. *Přednášky o československém právu*. Praha: Rudé právo, 1956, s. 15.

nabývali jeho dědického podílu dle ust. § 527 jeho děti. Pokud nebylo žádných zůstavitelových potomků, dědil dle ust. § 528 ve druhé třídě pozůstalý manžel a spolu s ním zůstavitelovi rodiče, jakož i osoby, které se zůstavitelem žily nejméně podobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti jako členové rodiny a které z toho důvodu pečovaly o společnou domácnost nebo byly odkázány výživou na zůstavitele.

Praktický dopad domněnky současné smrti byl tedy odlišný od předcházející úpravy. V hypotetické situaci, kdy současně zemře otec a syn, jenž nemá své děti a neví se, kdo umřel jako první a jako poslední, má se za to že umřely současně a vzájemně po sobě nedědí. Po otci bude tedy poprvé jako dědic druhé třídy dědit pozůstalá manželka polovinu pozůstalosti a rodiče zůstavitele druhou polovinu. Ačkoliv nabývá pozůstalá manželka stejnou část pozůstalosti jako v obdobných případech dle předcházejících právních úprav, její postavení se mění a je silnější neboť je dědicem ze zákona a figuruje v dědických třídách zákonné posloupnosti. Po synovi bude poprvé jako dědic povolána pozůstalá manželka, tedy jeho matka, a to jako dědic první třídy, která v tomto případě bude povolána jako dědic již podruhé.

Pokud bych případ modifikovala do té míry, že syn již má vlastní rodinu, ženu a děti, tak se okruh dědiců změní. Po otci stále dědí polovinu pozůstalosti manželka a druhou jeho rodiče. Po synovi budou poprvé dědit v první třídě dědiců rovným dílem jeho pozůstalá žena a děti.

5.2. Občanský zákoník (1964)

V roce 1960 byla přijata nová ústava, která byla označována jako ústava vítězného socialismu. Ústava zakotvila socialistické principy a to přineslo potřebu nové rekonstrukce občanského práva. Tento zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, bývá nazýván spotřebitelským kodexem, a to kvůli svému obsahu.⁷¹ Zákon se primárně zabývá společenskými vztahy týkající se socialistické hospodářské soustavy. Základní ideologií, která se promítá do celého zákona, byla doktrína jednoty a vzájemné závislosti zájmů občana a socialistické společnosti, tedy myšlenky, že stát se stará o své občany a občan má pak povinnost plnit své povinnosti vůči státu, především pracovat pro dobro celé společnosti, státu. Charakteristické pro tuto úpravu je odklon od tradice kontinentálního soukromého práva. Upřednostněny byly, tak jako v předešlé kodifikaci, v mnohem větší míře kogentní ustanovení na úkor dispozitivních.

⁷¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 3. února 2012, s. 5 [cit. 10. ledna 2021]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-OZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Zákon se skládal z osmi částí a 510 ustanovení, což znamená, že úprava soukromého práva byla ještě útlejší, než za doby středního zákoníku. Možná právě kvůli nízkému počtu ustanovení se současná smrt více osob do zákoníku nedostala. Tento zákon se totiž jako jediný z uvedených pramenů nezabýval současnou smrtí více osob a jejich následků. Současnou smrtí více osob se nezabývala ani tehdejší judikatura a přesto existoval postup, podle kterého se tato situace řešila. Na otázku, jaké kroky mají být učiněny při současné smrti více osob za účinnosti občanského zákona z roku 1964, mi dala odpověď odborná publikace J. Svobody a O. Kličky, která uvádí: „*V důsledku nedostatku výslovné právní úpravy v Obč.z 1964 se vycházelo ze skutkové domněnky, že není-li možné určit okamžik smrti u více osob, tak tyto osoby zemřely ve stejný okamžik, a v důsledku toho po sobě vzájemně nedědí, i kdyby jinak po sobě dědit mohly*“.⁷²

Když by tedy zemřel otec a všechny jeho nezletilé a nesvéprávné děti, stanovil se okruh dědiců po otci s tím, že zemřelé děti nejsou ze zákona dědici. Dědicem ze zákona mohly být podle druhé dědické třídy jen případná manželka a rodiče zemřelého otce. Po zemřelých dětech však mohla ze zákona opět ve druhé dědické třídě dědit pouze matka zemřelých dětí.

Ačkoliv tedy chyběla výslovná zákonná úprava, postupovalo se podle stejných pravidel jako za účinnosti předešlého občanského zákona. Byli-li pochyby, platila domněnka současné smrti, přičemž současně zemřelé osoby po sobě nemohly dědit. Stejně byly i právní následky.

Zákonná posloupnost byla jako v předešlé úpravě stroze upravena v ust. § 473 - § 475 a upravovala dědické třídy zcela totožně jako úprava v OZ 1950. Z uvedeného vyplývá, že právní postavení manželky se neměnilo a nadále byla považována za dědice ze zákona v zákonných dědických třídách.

5.3. Občanský zákoník (2012)

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) je doposud poslední kodifikace občanského práva. Důvodů k tvorbě bylo mnoho. Události z roku 1989, vznik samostatné České republiky, opuštění socialistického pojetí a přechod k demokratické společnosti a konečně nedokonalá a neúplná úprava v z. č. 509/1991 Sb. kterým se mění občanský zákoník.

Hlavním inspiračním zdrojem současného občanského zákoníku byl vládní návrh zákona z roku 1937. Nový občanský zákoník měl být zejména pojat diskontinuitně vůči

⁷² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2.

myšlenkovému světu socialistických kodifikací z let 1950 a 1964.⁷³ Z tohoto důvodu bylo nezbytné vrátit se před socialistické období, tj. do doby meziválečného Československa. Dalším důvodem je, že vládní návrh přebíral ustanovení *ABGB*, jež bylo považováno za nadčasové.

Cílem bylo vytvořit zákoník, jenž by obstál mezi jinými evropskými kodifikacemi. Při jeho tvorbě se přihlíželo k římskému právu a jeho zásadám, jelikož římské právo je správně považováno za základ evropské právní kultury a ovlivnilo většinu evropských moderních zákoníků. Zákonodárce deklaruje, že ke zmíněným vzorům „*nepřístupuje jako k dogmatům a nerecipuje je bezmyšlenkovitě, nýbrž po předchozím kritickém vyhodnocení a po obsáhlejší komparativní analýze*“.⁷⁴

Zákon se skládá z pěti částí, které obsahují celkem 3081 ustanovení. Oproti předcházejícím zákoníkům z roku 1950 a 1964 bylo paragrafů šestkrát více. Vzhledem k tomu, že předchozí právní úprava se výslovně nezabývala současnou smrtí více osob, přišlo zjevně zákonodárcům vhodné a potřebné tento institut upravit a znovu jej zakotvit. Současná smrt více osob je aktuálně upravena v 1. části, hlavy 2. v ust. § 27 OZ, který zní: „*Závisí-li právní následek na skutečnosti, že určitý člověk přežil jiného člověka, a není-li jisto, který z nich zemřel jako první, má se za to, že všichni zemřeli současně*“.

Dnes tedy platí, že odvozuje-li někdo svá práva od skutečnosti, že určitá osoba žije či již zemřela, tíží tuto osobu ohledně této skutečnosti důkazní břemeno. Domněnka současné smrti z ust. § 27 OZ se uplatní jen ten tehdy, pokud nepanuje jistota, která z osob zemřela jako první. Domněnka se bude aplikovat i tehdy, kdy panuje jistota o skutečnosti, že osoby nezemřely ve stejný čas, a to dokud není prokázáno, která z osob přežila druhou osobu.⁷⁵ Domněnka je aplikována i v případech, kdy okamžik smrti je u jedné osoby jistý, zatímco u ostatních osob je jen jisté, že nezemřely, nikoli v jaký okamžik.⁷⁶

Ustanovení § 27 OZ je použitelné pouze v situacích, kdy pořadí smrti je významné pro určitý právní následek, lze ho tedy uplatnit jen v těch případech, kdy právo spojuje s okamžikem smrti právní následky. Jeho aplikace je tedy obecná. Tato domněnka nastupuje ze

⁷³ Eliáš, Karel. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413.

⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz*, 3. února 2012, s. 18 [cit. 20. října 2020]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-OZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁷⁵ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr (ed.). *Občanský zákoník: komentář I., Obecná část (§ 1–654)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 188–190.

⁷⁶ Tamtéž.

zákona, přičemž je jedno, zda zemřel muž či žena, případně jakého věku se dožili. Roli nehraje ani pořadí vystavení úmrtních listů.

Dnes je domněnka nevýznamnější pro dědické právo, neboť aplikace ust. §27 OZ má za následek, že mezi zemřelými osobami nedochází k přechodu práv a povinností z titulu dědické posloupnosti, tedy osoby po sobě vzájemně nedědí a vedou se tedy dvě samostatná pozůstalostní řízení po každém zemřelém zvlášť.

Základní myšlenka o domněnce současné smrti v případě, že jsou o pořadí smrti těchto osob pochyby, byla poprvé zakotvena v roce 1766 v *Codexu Theresianus*. Tato myšlenka zůstala neměnná a v průběhu 18. až 21. století se nijak nezměnila. V současné době máme tedy v ust. § 27 OZ zakotvené pravidlo, které se již čtyři století nijak nezměnilo a není jisté, proč tomu tak je. Důvodů může být mnoho. Domnívám se, že by mohlo být pravděpodobné, že ke změně právní úpravy nikdy nedošlo, neboť aplikace právní domněnky je rozumná a spravedlivá. Osoba, která v době smrti zůstavitele již nežije, nemůže být považována za dědice, mrtví nedědí, jen živí mohou dědit. Po zůstavitelích, jež zahynou současně, budou vedena samostatná řízení, po každém zůstaviteli zvlášť a každý zůstavitel bude mít svůj okruh dědiců. Spravedlivější postup tedy není, nebo ho prozatím nikdo nevymyslel.

Další důvod je zřejmě méně pravděpodobný. Další variantou, proč se právní úprava nezměnila, je možnost, že se to zákonodárcům nejevilo podstatné a nechtěli se tím zabývat. OZ 1950 převzal úpravu právní domněnky současné smrti více osob z návrhu z roku 1937. OZ 1964 se tímto institutem dokonce vůbec nezabýval. Tehdejší zákonodárci možná neshledali tuto materii natolik důležitou, aby byla zakotvena zákoně. Právní domněnka současné smrti se vrátila zpět do občanského zákoníku až po 48 letech úpravou v OZ z roku 2012. Po 48 let nebyla tato situace upravena ani v zákoně, ani v judikatuře a stála jen na skutkové domněnce. Vzhledem k historickým souvislostem a tehdejšímu státnímu zřízení, kdy docházelo k upozadění soukromého práva a soukromého vlastnictví se úprava dědického práva a jeho specifika mohla jevit zákonodárcům méně podstatná pro právní změny.

5.3.1. Zákonná posloupnost a současná smrt více osob

Nyní se budu zabývat praktickými dopady domněnky současné smrti dle OZ. V dnešní době existují dle ust. § 1476 OZ tři dědické tituly (delační důvody), a to dědická smlouva, závěť a zákon. Já se budu nyní zabývat pouze posledním důvodem, a to děděním ze zákona, tedy dle pravidel zákonné posloupnosti. Zákon rozlišuje ve svých ustanoveních § 1635 až § 1640 OZ šest dědických tříd.

V první třídě dědí rovným dílem zůstaviteli potomci a manžel. Dědicové druhé třídy

budou povoláni, pokud v první třídě dědiců nedědí potomci, a jsou jimi manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Ve třetí třídě dědí zůstavitelovi sourozenci, pokud nedědí, tak jejich děti a ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele. Ve čtvrté třídě jsou jako dědicové povoláni prarodiče zůstavitele. V páté třídě dědiců dědí prarodiče rodičů zůstavitele. V poslední, šesté, dědicové třídě dědí děti dětí sourozenců zůstavitele a děti prarodičů zůstavitele. Nedědí-li některé z dětí prarodičů zůstavitele, tedy zůstavitelovi strýcové a tety, dědí jeho děti, tedy zůstavitelovi sestřenice a bratřenci.

Příkladem je tříčlenná rodina, otec, matka, dcera. V případě, že společně zahyne dcera a otec, povedou se dvě dědická řízení. Po otci budou dědit ve druhé třídě jeho rodiče a pozůstalá manželka. Dcera není vdaná, nemá děti ani jinou osobu, která by s ní žila, proto po ní budou dědit ve druhé třídě její rodiče. Vzhledem k tomu, že otec již nežije a ani po ní nemůže dědit, bude dědicem pouze její matka, která se tak stává dědicem v obou dědických řízeních.

Dále si dovoluji poukázat na ust. § 1479 OZ.: „*Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí*“. Z uvedeného vyplývá, že způsobilým dědicem je pouze osoba, která k okamžiku smrti zůstavitele stále žije. Lze říci, že současná právní úprava současné smrti více osob je nejspíš tím nejlepším řešením. K výše uvedenému příkladu lze jen dodat, že by opravdu bylo nesmyslné, kdyby mohli po otci dědit všichni, syn, manželka i dcera, která již nežije, neboť to, co by získala po otci, by bylo znovu předmětem dědického řízení a vlastně by došlo k situaci, kdyby se v rámci pozůstalostních řízení jednalo dvakrát o tomtéž.

6. Srovnání s německou a rakouskou právní úpravou

Pro srovnání naší právní úpravy se zahraniční jsem si vybrala německou a rakouskou právní úpravu, které stejně jako naše právní úprava patří do evropského kontinentálního právního systému a jejich kořeny, stejně tak jako naše, sahají až k římskému právu.

Současný německý občanský zákoník *Bürgerliches Gesetzbuch* (dále jen „*BGB*“) byl schválen Friedrichem II, pruským králem a německým císařem v roce 1886 jako zákon č. 21/1896 RGBL. a nabyl účinnosti dne 1. ledna roku 1900. Jedná se o základní předpis občanského práva v Německu.

BGB se skládá z pěti knih a obsahuje 2385 ustanovení. Vzhledem k tomu, že se jedná o základní předpis, je zvláštní, že neobsahuje žádnou úpravu týkající se současné smrti více osob. Němečtí právníci si přesto důležitost tohoto institutu zjevně uvědomovali a zakotvili ho v jiném zákoně. Současná smrt více osob je tedy v Německu zakotvena v zákoně o nezvěstnosti ze dne 4. července 1939, RGBL I S. 1186., (*Verschollenheitsgesetz*⁷⁷). Tento zákon zakotvuje současnou smrt více osob v ust. § 11, který zní:

„Pokud nelze prokázat, že z několika lidí, kteří zemřeli nebo byli prohlášeni za mrtvé, jeden přežil druhého, předpokládá se, že zemřeli současně“.

I v tomto právním systému tedy platí, že pokud nelze prokázat, která z osob zemřela dříve, nastává domněnka současné smrti. Německá právní úprava však šla oproti té české trochu dál, když výslovně zakotvila, že tato domněnka se použije i u osob, které byly prohlášeny za mrtvé. Domnívám se, že výslovná aplikace této domněnky i na případy, kdy byly osoby prohlášeny za mrtvé, je z praktických důvodů velice vhodná, především v případech dopravních či leteckých haváriích, kdy těla zemřelých nebyla nalezena.

Z uvedeného ustanovení však nelze jednoznačně dovodit, že osoby současně zemřelé jsou vzájemně vyloučeny z přechodu práv, tak jak je tomu v české právní úpravě. Jasnou odpověď v tomto případě dává *BGB* ve svém ustanovení § 1923 odst. 1 : *„Dědicem se může stát pouze ten, kdo žije v době smrti zůstavitele“*. Osoby současně zemřelé jsou tedy i v této právní úpravě vzájemně vyloučeny z přechodu práv a povinností, neboť způsobilým dědicem je pouze osoba, která je naživu v době smrti zůstavitele.

Historie rakouského *ABGB*, který je dodnes v platnosti, je popsána výše. Původně byla současná smrt více osob upravena v ust. § 25 *ABGB*, ten je však v současném znění zrušen. Považuji za zajímavé, že i rakouská právní úprava vypustila ustanovení o současné smrti více

⁷⁷ *Verschollenheitsgesetz* ze dne 4. července 1939, RGBL I S. 1186.

osob z občanského zákoníku a zakotvila jej v zákoně o prohlášení o smrti č. 23/1951 BGBl., (*Todeserklärungsgesetz*⁷⁸). Tento zákon upravuje současnou smrt více osob v ust. § 11 a zní: „*Pokud nelze prokázat, že z několika lidí, kteří zemřeli nebo byli prohlášeni za mrtvé, jeden přežil druhého, předpokládá se, že zemřeli současně*“.

Uvedené ustanovení je zcela totožné jako ust. § 11 *Verschollenheitsgesetz*. Právní úprava se tedy od roku 1811 v Rakousku nezměnila, jen je nyní tato materie upravena v jiném zákoně. V Rakousku tedy platí doslova stejné pravidlo jako v Německu a obě země zakotvily tento institut v zákoně týkající se nezvěstnosti, ačkoliv ho obě země nazývají jinak. Závěrem si k tomu dovoluji poznamenat, že při zkoumání německého *Verschollenheitsgesetz* a rakouského *Todeserklärungsgesetz* jsem zjistila, že prvních jedenáct paragrafů v obou předpisech je zcela totožných. Ačkoliv se od sebe rakouská a německá němčina liší, neboť oba jazyky používají pro některé výrazy jiných slov, příkladem necht' jsou zmiňované názvy zákoníků, tak prvních 11 ustanovení se v obou předpisech nijak neliší. Vzhledem k vydání těchto zákonů je očividné, že Rakousko se inspirovalo v právní úpravě svého souseda.

Německý *BGB* je ve znění novel používán od roku 1900, tedy přes sto let a obsahuje 2385 ustanovení a rakouský *ABGB* je ve znění novel používán od roku 1811, tedy přes 200 let a obsahuje 1503 ustanovení. Zaujalo mě, že si naši sousedé vystačí s tak nízkým počtem ustanovení po tak dlouhou dobu. Je však nutno podotknout, že soukromé právo je v Rakousku a Německu upraveno i v jiných zákonech. Česká právní úprava občanského práva je stará 8 let a zahrnuje 3081 ustanovení. V obou sousedních státech lze na základě výše uvedeného pozorovat kontinuálního vývoj jednoho kodexu, který se sice novelizuje, ale zůstává jednotný a stabilní. Je pochopitelné, že ačkoliv má naše právní úprava stejné kořeny jako *ABGB* a *BGB*, tak se liší v rozsahu i době používání, vzhledem k historii naší země. Právní úprava má být stabilní, jednotná a relativně jednoduchá. S ohledem na princip právní jistoty si dovoluji poznamenat, že naši právní úpravu nelze ještě úplně považovat za jednotnou, či relativně jednoduchou, v porovnání s úpravou německou a rakouskou, neboť je prozatím velmi mladá.

⁷⁸ *Todeserklärungsgesetz* č. 23/1951 BGBl., ze dne 26. ledna 1951.

7. Smrt více osob v pojistném právu

Současná smrt více osob je upravena v ust. § 27 OZ, jenž se aplikuje na všechny skutečnosti, kdy je se smrtí spojen právní následek, včetně dědického práva. Ačkoliv je aplikace tohoto ustanovení obecná, nelze ji aplikovat v oblasti pojistného práva, jelikož to má svou vlastní a vůči § 27 OZ speciální úpravu.

Současná smrt v pojistném právu je upravena v ust. § 2836 OZ, kde je psáno: *„Zemřou-li pojištěný i obmyšlený ve stejnou dobu, nebo za okolností, které brání zjištění, kdo z nich zemřel jako první, považuje se pro účely pojištění za zjištěné, že pojištěný přežil obmyšleného. Zemřel-li však pojištěný, aniž právo na plnění nabyly osoby uvedení v § 2829 a 2830, považuje se pro tyto účely za zjištěné, že obmyšlený přežil pojištěného“*.

Zprvu bych si dovolila vyložit pojmy pojištěný a obmyšlený pro účely plného pochopení předmětného ustanovení. Pojištěný je ten, na jehož život, zdraví, majetek nebo odpovědnost se pojištění vztahuje. Obmyšleným je ta osoba, které v důsledku pojistné události u pojištěného či v důsledku smrti pojištěného, vzniká právo na pojistné plnění.

Aby měl obmyšlený nárok na pojistné plnění, musí být v době pojistné události naživu. Pokud se tak nestane, právo na pojistné plnění mají jiné osoby. V případě, že obmyšlený a pojištěný zemrou současně nebo za takových okolností, kdy nelze jednoznačně určit, kdo zemřel jako první, pak nelze určit, že obmyšlenému právo vzniklo. Zákon z tohoto důvodu zakotvil v ust. § 2836 OZ dvě zákonné fikce, které mají pro tuto situaci řešení.

První věta ust. § 2836 OZ stanovuje fikci, že v případě nejasnosti o pořadí úmrtí se má za zjištěné, že pojištěný přežil obmyšleného. Obmyšlený tedy právo na pojistné plnění nenabyl. Pojistné plnění tak připadne dalším obmyšleným, kteří byli určeni pojištěným v pojistné smlouvě. Podle ust. § 2831 OZ pokud nenabyl právo na pojistné plnění obmyšlený, nabývá toto právo dle posloupnosti manžel a není-li ho, tak jeho děti. Dle odst. 2. zmiňovaného ustanovení, pokud nenabydou plnění děti, připadne plnění rodičům pojištěného a pokud ani těmto ne, tak dědicům. Například při autonehodě zemřel pojištěný manžel i s manželkou. V pojistné smlouvě bylo, že pro případ smrti manžela jsou obmyšlenými manželka a děti. Podle první zákonné fikce manželka pojistné plnění nenabyla, proto přechází na děti určené smlouvou.

Dle výše uvedeného je upřednostněna rodina pojištěného před obmyšleným, přičemž ustanovení § 2831 OZ kopíruje první a druhou dědickou třídu. Pojišťovny se tedy zjevně přiklání k tomu, že pokud není pořadí smrti obmyšleného a pojištěného jisté, tak se nebude přihlížet k vůli pojištěného, ale plnění připadne jeho rodině, místo obmyšlenému. Podle této

fikce se plnění dostane nejdříve dalším osobám ve smlouvě, a pokud tyto nejsou, tak osobám dle pravidel zákonné posloupnosti.

Druhá fikce se uplatní v případech, že v pojistné smlouvě nejsou určení jiní obmyšlení než ti, co zemřeli. V těchto případech tedy nastává fikce, že obmyšlený přežil pojištěného. Obmyšlený tak smrtí pojištěného nabyl právo na pojistné plnění, které se smrtí obmyšleného stalo součástí dědictví po obmyšleném. Ludvík Bohman v komentářové literatuře k uvedenému uvádí: „*Zákon tak jednoznačně preferuje výplatu pojistného plnění obmyšleným určeným pojistníkem v pojistné smlouvě, popř. dědicům obmyšleného společně zemřelým s pojištěným, na úkor zákonné posloupnosti*“.⁷⁹ Hlavním smyslem tohoto pravidla je dbát na projevenou vůli pojištěného, tak jak tomu je v právu v dědickém, kdy se dbá na vůli zůstavitele. Předmětné ust. § 2836 OZ se vzhledem ke svému systematickému zařazení v zákoně použije pouze na životní pojištění.⁸⁰

Z uvedeného vyplývá, že pokud pojištěný určil jen jednu osobu obmyšlenou, bude se dbát na jeho vůli a tato osoba nabude majetek. V případě, že bylo určeno více obmyšlených osob, dostanou majetek další určené obmyšlené osoby. Pokud však tyto osoby nemohou právo na plnění nabýt, nabývá toto právo rodina pojištěného. Dochází tedy k vymezení jasně stanovených pravidel, podle kterých se bude určovat, kdo zemřel jako první a kdo jako poslední, což má za následek, že mezi osobami současně zemřelými dochází k přechodu práv.

Úprava současné smrti v pojistném právu se dle mého názoru podobá úpravě v římskoprávních *Digestech*. V dobách římského práva byla také stanovena pravidla, podle kterých se určovalo, kdo zemřel jako první a kdo jako poslední, aby byl možný přechod práv mezi současně zemřelými osobami. Za účinnosti *Digest* byla vůle, aby majetek zůstal v rodině a přecházel z otce na jeho potomky. Ustanovení § 2836 OZ, stejně jako *Digesta*, stanovuje pravidla pro určení pořadí smrti, a to proto, aby byla co nejvíce zachována vůle pojištěného.

Výše zmíněné zákonné fikce v ust. § 2836 OZ mají dle důvodové zprávy⁸¹ předlohu v čl. 2448 kanadského občanského zákoníku z Québecu č. 64/1991L.Q., (dále jen „CCQ“)⁸² který zní:

⁷⁹ BOHMAN, Ludvík, In HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1423–1424.

⁸⁰ JANDOVÁ, Lucie, ŠLAUF, Petr, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 257–258.

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (konsolidovaná verze) [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz*, 3. února 2012, s. 558 [cit. 24. března 2021]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-OZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁸² čl. 2448 Le Code civil du Québec.

„Pokud pojištěný a oprávněná osoba zemřou současně nebo za okolností, které znemožňují stanovit, kdo z nich zemřel jako první, považuje se pojištěný pro účely pojištění za příjemce, který přežil. V případě, že pojištěný zemře za předpokladu, že dědic není ve stupních posloupnosti, má se za to, že příjemce přežil pojištěného. Podobně se mezi bývalým držitelem a náhradním držitelem má za to, že tento držitel přežil“.

Inspirací OZ byl tedy opravdu *CCQ*, neboť obsah uvedeného ustanovení se shoduje s naší právní úpravou. Obsahem však ustanovení také připomíná římské právo a jeho pravidla umožňující, aby mezi současně zemřelými osobami došlo k přechodu práv.

Současný *CCQ* byl schválen 18. prosince 1991 a je účinný ode dne 1. ledna 1994 až do současnosti. *CCQ* měl nahradit dosavadní kodifikaci. Pro tuto práci je důležité, že účelem návrhu občanského zákoníku v Québecu bylo nahradit občanský zákoník v Dolní Kanadě přijatý kapitolou 41 zákonů z roku 1865 zákonodárného sboru provincie Kanada.⁸³

Od roku 1534 byla územní provincie Quebec pod nadvládou francouzských panovníků, kteří zde zavedli francouzské právo. Od roku 1759, kdy Anglie dobývá novou Francii, se na území Quebecu uplatňuje právo anglické, a to až do roku 1774, kdy zákon britského parlamentu obnovuje francouzské právo týkající se občanských věcí.⁸⁴ Vliv francouzského práva přetrvává až do roku 1865, kdy vzniká první předchůdce současné quebecké úpravy, a to zákoník Dolní Kanady z roku 1865. V něm je patrná především inspirace právem francouzským, ale i německým. Dané potvrzuje i kanadský notář Georges Aubé, když na každoročním cyklu konferencí dne 23. září 2004 na univerzitě v Montrealu řekl: „První kodifikační období sahá do 18. století; germánský zákoník a Code Napoléon patří k této první generaci kodifikací, které inspirovaly četné kodifikace v 19. století, zejména občanský zákoník Dolní Kanady, který tak těžko může popřít příbuznost s jeho francouzským bratrancem“.⁸⁵

Francouzský *Code civil des français du 30 ventôse an XII, 21 mars 1804* (dále jen „Code Napoleon“) měl několik inspiračních zdrojů, mezi které jako hlavní patří římské právo, francouzské zvykové právo s germánskými prvky i spisy slavných francouzských právníků. Přesto se dá se popsat jako souhrn pravidel římského práva poté praktikovaných ve Francii,

⁸³ Bibliothèque de l'Assemblée nationale du Québec. Le Code civil du Québec: du Bas-Canada à aujourd'hui. [online] Québec: Bibliothèque de l'Assemblée nationale du Québec. [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné na <<http://www.bibliotheque.assnat.qc.ca/guides/fr/le-code-civil-du-quebec-du-bas-canada-a-aujourd-hui/397-code-civil-du-quebec-1991?ref=144>>.

⁸⁴ Dates importantes de l'histoire du droit civil du Québec [online]. justice.gc.ca, 1. července 2015 [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné na <<https://www.justice.gc.ca/fra/pr-rp/sjc-csj/pji-ilp/hist/index.html>>.

⁸⁵ La recodification du droit civil argentin : expérience de l'Argentine et du Québec [online] chairedunotariat.qc.ca, 23. září 2004, [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné na <<https://www.chairedunotariat.qc.ca/nouvelles/2004/09/23/la-recodification-du-droit-civil-argentin-experience-de-largentine-et-du-quebec/>>.

zbavený všech feudálních praktik.⁸⁶ Francouzský občanský zákoník zachovává nejen římskou terminologickou tradici, ale také římskou právní koncepci.⁸⁷ Výše uvedený čl. 2448 *CCQ* se zabývá současnou smrtí v právu pojistném. *Code Napoleon* neobsahoval úpravu pojistného práva, znal jen institut pojistné smlouvy v ust. § 1964. Zakotvoval však pravidla, dle nichž se postupovalo v případě současné smrti více osob, a to v III. knize, I. hlavě, I. kapitole v ust. § 720–722,⁸⁸ které zní:

„720. Pokud několik osob, respektive povolaných dle posloupnosti, zahyne při stejné události, takže není možné zjistit, která z nich zahynula jako první, předpoklad toho kdo přežil je určen okolnostmi dané události, případně věkem nebo pohlavím“.

„721. Pokud ti, kteří zahynuli společně, byli mladší patnácti let, předpokládá se, že nejstarší přežil. Pokud by byli všichni starší šedesáti let, předpokládá se, že nejmladší přežil. Pokud byli někteří mladší patnácti let, a jiní starší šedesáti let, předpokládá se, že první přežil“.

„722. Pokud ti, kteří zahynuli společně, měli více než patnáct let, ale méně než šedesát let, vždy se předpokládá, že přežil muž, i v případě stejného věku, nebo pokud existuje věkový rozdíl, nepřesahující jeden rok. Pokud byli všichni stejného pohlaví, musí být přijata domněnka pozůstalosti, která vede k dědictví dle přirozeného řádu přírody; kdy se předpokládá, že mladší přežil staršího“.⁸⁹

Z výše uvedených ustanovení plyne, že v této době byla stanovena pravidla pro určení pořadí smrti, aby mohlo mezi těmito osobami docházet k přechodu práv, především pro účely dědictví. Obecně vedla ustanovení k tomu, že mladší přežil staršího.

V uvedeném lze nezpochybnitelně spatřovat podobnost s úpravou v římskoprávních *Digestech* v D. 34. 5. 9. uvedených výše, neboť v obou epochách byla stanovena pravidla pro určení pořadí smrti a osoby po sobě mohly vzájemně dědit. Právní úprava v *Code Napoleon* šla oproti *Digestům* ještě dál, neboť přesně stanovovala věkové hranice pro určení pořadí smrti ve všech možných variantách.

Inspiračním zdrojem zákoníku Dolní Kanady bylo i germánské právo, které bylo, jak je uvedeno výše, ovlivněno římským právem a také právo francouzské, jehož kořeny také sahají

⁸⁶ LOBINGIER, Charles Sumner. Napoleon and His Code. *Harvard Law Review*, 1918, roč. 32, č. 2, s. 119.

⁸⁷ AKULINA, Liliya T. “The roman spirit” of the code of napoleon. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2014, roč. 5, č. 24, s. 477–478.

⁸⁸ Code civil des français z roku 1804. Dostupné na <<http://data.legilux.public.lu/file/eli-etat-leg-memorial-1804-5-fr-pdf.pdf>>.

⁸⁹ Překlad diplomanta.

až k římskému právu. Římskoprávní vliv v zákoníku Dolní Kanady je tedy zřejmý a nezpochybnitelný. Vzhledem k tomu, že tento zákon byl hlavním inspiračním zdrojem pro současný *CCQ*, je možné vyvodit závěr, že čl. 2448 *CCQ*, jenž umožňuje mezi současně zemřelými osobami přechod práv, má svůj původ v římskoprávní úpravě, kde bylo uvedené také možné, neboť v *CCQ* došlo k recepci francouzského práva z *Code Napoleon*, které recipovalo právo římské upravené v *Digestech*. Na základě uvedených závěrů se domnívám, že ačkoliv se česká právní úprava odklonila od římského práva v obecné úpravě současné smrti více osob v ust. § 27 OZ a vylučuje osoby současně zemřelé z přechodu práv, tak v úpravě pojistného práva lze spatřovat nepřímou recepci římského práva. Ačkoliv je ust. § 2836 OZ inspirováno právem Quebecu, tak quebecké právo má kořeny v právu římském, dle něhož nejsou osoby současně zemřelé vyloučeny z přechodu práv.

Zákonodárci se tak jedním ustanovením vymaňují z úpravy římského práva, neboť ji možná neshledávají spravedlivou a druhým ustanovením se k římskému právu vrací a přebírají jeho závěry. Zůstává nezodpovězenou otázkou, zda si toho byli zákonodárci při tvorbě OZ vědomi, nebo se jednalo o pouhou náhodu.

Závěr

V úvodu své práce jsem si položila otázku, jakým způsobem je upravena současná smrt více osob a jak byla tato situace řešena v minulosti. Nejprve jsem sledovala úpravu římského práva zakotvenou v *Digestech*, která sloužila v mnohém jako inspirační zdroj následným úpravám. Ve fragmentu D. 34. 5. 9. právník Tryphonius zakotvil pravidla, podle kterých se určovalo, kdo zemřel jako první a kdo jako poslední v případech, kdy byla pochybnost o času úmrtí.

Pravidla byla založená na tom, kolik současně zemřelým bylo let. Mělo se za to, že nedospělé děti zemřely před svými rodiči, tudíž nebyly povolány jako dědicové, jelikož nedospělý není způsobilý dědic. U dospělých dětí se mělo za to, že zemřely až po rodičích, tedy zemřelé dospělé dítě bylo dědicem svého zemřelého otce a bylo povoláno jako dědic a jelikož nežilo, dědili dál jeho potomci. Dle těchto pravidel tedy osoby současně zemřelé po sobě mohly dědit, což způsobovalo různé právní následky s ohledem na měnící se pravidla zákonné posloupnosti v průběhu dějin.

Římské právo upravovalo zákonnou posloupnost dle *Lex duodecim tabularum*, prétorskou posloupnost, posloupnost v době císařské a posloupnost justiniánskou. Ty zakotvovaly odlišné třídy dědiců, a proto i následky současné smrti se v průběhu vývoje lišily. Zpočátku se však neměnil dopad na pozůstalou manželku. Podle prvních třech uvedených úprav zákonných posloupností mohla pozůstalá vdova dědit spolu s dětmi v první třídě dědiců. Justiniánská posloupnost se však od uvedeného trendu odvrátila a ponechávala pozůstalou vdovu bez prostředků. Nakonec byla i za vlády Justinián přijata úprava, která vdově zaručovala nárok na část pozůstalosti. Majetek tak zůstával v průběhu vývoje zákonné posloupnosti koncentrován v úzkém rodinném kruhu, vztahy kognátské začaly být upřednostňovány na úkor vztahů agnátských a pozůstalí synové měli dostatečné prostředky, aby mohli být sami paterem familias vůči svým rodinám a starat se o ně.

Římské právo bylo hlavním pramenem německé pandektní vědy a pro tvorbu právní učebnice pandektního práva z roku 1859 pod názvem *Lehrbuch der Pandekten*, jejíž úprava se podobala současné smrti v *Digestech*. Autor učebnice Ludwig Arndts von Arnesberg se vrátil k úpravě římského práva, když uvedl, že zemrou-li osoby společně, tak dospělé dítě přežilo rodiče a naopak rodiče přežili nedospělé dítě. V pandektním právu, stejně jako v *Digestech*, záleželo na věku zemřelých. Jelikož osoby nezemřely současně, mohly po sobě znovu vzájemně dědit, neboť byla stanovena pravidla pro pořadí jejich smrti, stejně jako v právu římském.

Blíže jsem sledovala vývoj od poloviny 18. století za vlády Marie Terezie. *Codex Theresianus* z roku 1766 jako první z mnou vybraných pramenů zakotvil v druhé knize, 18. kapitole, v ust. § 8 právní domněnku současné smrti, tedy že, jsou-li pochyby o tom, která osoba zemřela jako první a která jako poslední, platí vždy, že tyto osoby zemřely spolu ve stejný čas a nedochází mezi nimi k vzájemným přechodům práv a povinností.

Následky současné smrti více osob se také projevíly v určování dědiců dle pravidel zákonné posloupnosti, ale úprava se od římského práva odchylovala, neboť současně zemřelé osoby po sobě nemohly dědit. Oproti římskému právu zakotvoval *Codex Theresianus* ve druhé knize, 10. kapitole, v ust. § 5 pět dědických tříd, v nichž na rozdíl od *Digest* nepamatoval na pozůstalou manželku, ale jako nejbližší dědice povolával potomky. I v této době, podobně jako v římském právu, však byly upřednostněny vztahy kognátské.

Navazující Hortenova osnova z roku 1774 se od *Codexu Theresianus* neodchýlila a taktéž zakotvila domněnku současné smrti v ust. § 21 a Martiniho osnova z roku 1796 v ust. § 23. Obě osnovy ponechaly úpravu současné smrti více osob naprosto stejnou a na osnovy navazující *GBGB* z roku 1797 se také od nastoleného trendu neodvrátil, neboť i on úpravu nijak nezměnil a v ust. § 48 zakotvil domněnku současné smrti zcela totožně jako předešlá osnova, přičemž nadále platilo, že mezi současně zemřelými osobami nemůže docházet k vzájemnému přechodu práv.

Dalším historickým milníkem byl *ABGB* z roku 1811. Vzhledem k tomu, že *Codex Theresianus* byl inspiračním zdrojem pro *ABGB*, není divu, že za dob jeho účinnosti také existovala domněnka současné smrti více osob. Přesto je nutné podotknout, že při přípravě *ABGB* panovaly názory, že by se měl nový právní řád opět navrátit k úpravě římského práva, nikoli k úpravě v *Codexu Theresianus*, z čehož je patrné, že nepanovala shoda o vhodnosti užívání právní domněnky současné smrti. *ABGB* se však nechal inspirovat předcházející kodifikací a zakotvil právní domněnku současné smrti v ust. § 25. I zde platilo, že pokud o pořadí smrti neopanovala jistota, osoby zemřely současně. Stejně jako v přecházejících kodifikacích současně zemřelé osoby nemohly po sobě dědit a nedocházelo mezi nimi k přechodu práv a povinností, což opět vyvolávalo jiné právní následky s ohledem na zákonnou posloupnost, která se v průběhu právního vývoje měnila.

ABGB v ust. § 731 upravoval šest dědických tříd, tedy ještě více než pro rozsáhlost kritizovaný *Codex Theresianus*, ale stejně jako on v dědických třídách nepamatoval na pozůstalou manželku. Po dílčí novele *ABGB* císařským nařízením 276/1914 ř. z. zakotvoval *ABGB* jen 4 dědické třídy, ve kterých přesto pozůstalá manželka stále nefigurovala. Nařízení však zavedlo, že pozůstalý se manžel se stával zákonným dědicem čtvrtiny pozůstalosti vedle

děti zůstavitele, nebo poloviny pozůstalosti vedle jeho rodičů.

Odklon od římskoprávní úpravy zkoumané materie přetrvával i v průběhu 20. století. Vzhledem ke vzniku samostatného Československého státu v roce 1920 se změnilo právní prostředí a bylo potřeba vytvořit jednotný kodex občanského práva reflektující potřeby českého národa. Osnova 1931 měl za svůj inspirační zdroj *ABGB*, proto se opět uchýlila k domněnce současné smrti více osob, kterou zakotvila v ust. § 12, přičemž důsledek domněnky zůstal nezměněn, tedy osoby současně zemřelé po sobě nedědily. Navazující Osnova 1937 se v ničem nezměnila, neboť ust. § 73, v němž byla zakotvena taktéž domněnka současné smrti, bylo doslovným přepisem ust. § 12 Osnovy 1931. V případě pochybností tak byly nadále současně zemřelé osoby z vzájemného přechodu práv vyloučeny. Nezměnily se ani právní následky současné smrti, neboť úprava zůstala zcela totožná jako v *ABGB*.

OZ roku 1950 ponechal úpravu současné smrti nezměněnou a upravil domněnku současné smrti v ust. § 6. I zde byl přechod práv mezi současně zemřelými osobami vyloučen. Výraznou proměnnou vak prošla zákonná posloupnost a tudíž i praktický dopad domněnky současné smrti, neboť pozůstalá manželka byla poprvé zařazena do dědických tříd, a to jako dědic první třídy spolu s dětmi zůstavitele.

Zajímavostí je, že následující kodifikace, tedy OZ z roku 1964, se současné smrti ve svém textu nevěnoval. V této době se vycházelo ze skutkové domněnky, která však byla úplně stejná jako domněnka v OZ z roku 1950 a úpravu zákonné posloupnosti rovněž ponechal beze změn. Současná právní úprava v OZ 2012 v ust. § 27 také zavádí domněnku současné smrti více osob, přičemž osoby jsou opět vzájemně z přechodu práv vyloučeny.

Z uvedeného vyplývá, že úprava kompilátorů zvolená v roce 1766 byla zjevně tím nejvhodnějším a nejspravedlivějším řešením, neboť zvolená právní domněnka současné smrti zůstává od druhé poloviny 18 století neměnná, tedy po celých 254 let, avšak její právní následky se v průběhu dějin, s ohledem na vývoj právní úpravy pravidel zákonné posloupnosti, dost výrazně měnily.

Nejvíce se dopad této domněnky dotknul pozůstalé manželky. V římském právu byla zpočátku povolávána jako dědic v první třídě dědiců, za císaře Justiniána se jí dostalo alespoň čtvrtiny pozůstalosti. Pozdější mnou zkoumané právní kodifikace *Codex Theresianus* ji zcela opomíjela a v případě současné smrti jejího muže a syna, se mohla dostat k dědictví jen v případě, že syn neměl svou vlastní rodinu a zdědila majetek po něm. *ABGB* tuto tvrdost právní úpravy napravil, a i když pozůstalá manželka nefigurovala v dědických třídách zákonné posloupnosti, tak od roku 1914 byla považována za zákonného dědice čtvrtiny, nebo poloviny, nebo i celé pozůstalosti, vždy podle konkrétního případu. Následující meziválečné osnovy z let

1931 a 1937 se od nastoleného trendu neodchýlily. Nadále tak vdova nebyla upravena v dědických třídách zákonné posloupnosti, ale stále měla nárok na část pozůstalosti. Zlom nastal až v úpravě OZ 1950, která se vrací k tradici římského práva a jako dědice ze zákona povolává pozůstalého manžela spolu s dětmi v první třídě dědiců. Stejně postavení měla pozůstalá manželka i dle OZ 1964 a OZ 2012.

Vzhledem ke stejným historickým kořenům jsem si pro komparaci právních úprav zvolila právo rakouské a německé. Současná smrt více osob není ani v Rakousku ani v Německu zakotvena v občanských zákonících, německém *BGB* či rakouském *ABGB*. Německo ponechalo tuto úpravu zákonu o nezvěstnosti ze dne 4. července 1939, RGBI I S. 1186, jež se však vlastně od naší úpravy v mnohém neliší, neboť i ten v ust. § 11 zavádí domněnku současné smrti více osob a tyto spolu zemřelé osoby vylučuje z přechodu dědického práva.

Rakousko se svým sousedem inspirovalo a zakotvilo současnou smrt více osob v zákoně o prohlášení o smrti č. 23/1951 BGBl, jež se sice názvem liší od německé úpravy, ale obsahem se neliší. Prvních jedenáct ustanovení obou zmiňovaných zákonů je dokonce zcela totožných. Není tedy nijak zvláštní, že i Rakousko zakotvuje taktéž v ust. § 11 domněnku současné smrti více osob a vylučuje tyto osoby z vzájemného přechodu práv.

Z výše uvedeného vyplývá dlouhodobé odvracení se od římského práva a jeho pravidel. Ačkoliv se tedy náš současný občanský zákoník odchýlil od římskoprávní úpravy, co se současné smrti a jejích důsledků v dědickém právu týče, tak v ustanovení týkající se pojistného práva, tedy v § 2836 OZ se k římskoprávní úpravě opět vrací. Dle důvodové zprávy má toto ustanovení svůj původ v *CCQ* z roku 1991, jenž je inspirován zákoníkem Dolní Kanady z roku 1865 a ten se inspiroval francouzským *Code Napoleon*, který vycházel a jako hlavní zdroj přebíral římské právo. *Code Napoleon*, stejně jako *Digesta*, zakotvoval v ust. § 720 - 722 pravidla pro určení pořadí smrti a nevylučoval osoby současně zemřelé z přechodu práv. Oproti *Digestum* však byl mnohem podrobnější, neboť zakotvoval přímé věkové hranice pro určení pořadí úmrtí. Z tohoto důvodu se domnívám, že v úpravě pojistného práva dochází k nepřímé recepci římského práva, neboť v pojistném právu je také možný přechod práv mezi současně zemřelými osobami.

Tato práce si kladla za cíl zmapovat historický vývoj současné smrti více osob. Z provedeného výzkumu vyplývá, že od dob *Codexu Theresianus* zůstala úprava současné smrti více osob v jádru neměnná, ale její následky se s ohledem na právní vývoj stále měnily. Rozumím římskoprávní úpravě, kdy současně zemřelé osoby po sobě vzájemně mohly dědit, neboť koncentrace majetku v úzkém rodinném kruhu, především v rukách synů pozůstalého,

pomohla rodině v té době žít na stále stejné úrovni a poskytla novému *pateru familias* dostatečné prostředky. Vzhledem k tomu, že se pojetí rodiny v historii vyvíjelo a otec již nebyl považován za vládce nad životem a smrtí své rodiny, mohla se změnit i právní úprava.

S ohledem na spravedlnost a zdravý selský rozum se jeví jako nejvhodnější řešení zakotvit právní domněnku současné smrti. Je logické, že osoba, která již nežije, nemůže být dědicem, a proto mezi současně zemřelými osobami není možný přechod práv. Užití právní domněnky je nejvhodnějším řešením pro současnou dobu a kdo ví, možná se budoucí zákonodárci budou touto materií zabývat a změní dlouhodobě užívanou úpravu. Prozatím toho není třeba.

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

1. *Digesta seu Pandectae*. Dostupné na <<https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>> a <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/D34_Scott.htm#V>.
2. HARRAS-HARRASOWSKY, Philipp von (ed.). *Der Codex Theresianus und seine Umarbeitungen*. Bd. I–V. Wien: C. Gerold's Sohn, 1883–1886. Dostupné na <<http://www.koeblergerhard.de/Fontes/Fontes.htm>>.
3. Zákon č. 337/1797 Sb. z. s. Haličský občanský zákoník. Dostupné na <<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1010&page=393&size=45>>.
4. *Code civil des français du 30 ventôse an XII, 21 mars* Dostupné na <<http://data.legilux.public.lu/file/eli-etat-leg-memorial-1804-5-fr-pdf.pdf>>.
5. Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský. Dostupné na <<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=jgs&datum=1012&page=465&size=45>>.
6. *Bürgerliches Gesetzbuch č. 21/1896 RGBl*. Dostupné na <<https://www.gesetze-im-internet.de/bgb>>.
7. Císařské nařízení č. 276/1914 Ř. z., jímž se vydává částečná novella k obecnému zákonníku občanskému.
8. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise*. Díl I., Text zákona. 1931. Dostupné na <<https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/19238>>.
9. *Verschollenheitsgesetz ze dne 4. července 1939, RGBl I S. 1186., ve znění pozdějších předpisů*. Dostupné na <<http://www.gesetze-im-internet.de/verschg/VerschG.pdf>>.
10. *Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník*. Praha: NS ČSR, 1937. Dostupné na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_55.htm>.
11. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.
12. *Todeserklärungsgesetz č. 23/1951 BGBl., ve znění pozdějších předpisů*. Dostupné na <<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001905>>.
13. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
14. *Le Code civil du Québec č. 64/1991 L.Q.* Dostupné na: <<http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/showdoc/cs/CCQ-1991/20170616>>.
15. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Monografie

1. ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha Pandekt*. Díl I–III. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, podle: Právnická Jednota, 1886. Dostupné na: <<http://kramerius.nkp.cz/>>
2. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994. 471 s.
3. BOURA, Ferdinand. *Přednášky o československém právu*. Praha: Rudé právo, 1956. 133 s.
4. BUCKLAND, William Warwick. *A Manual of Roman Private Law*. Cambridge: University Press, 1939. 436 s.
5. DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek. *Právo římské: základy soukromého práva*. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 208 s.
6. DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva soukromého*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. s. 15.
7. DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 306 s.
8. GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách (Institutiones: Commentarius primus)*. Brno: Doplněk, 1999. 276 s.
9. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910. 1243 s.
10. KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.
11. KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 253 s.
12. KUKLÍK, Jan, SKŘEJPKOVÁ, Petra. *Kořeny a inspirace velkých kodifikací: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka*. Praha: Havlíček Brain Team, 2008. 198 s.
13. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010. 640 s.
14. OFNER, Julius (ed.). *Der Ur-Entwurf und die Berathungs-Protokolle des Oesterreichischen Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches*. Bd. I–II. Wien: A. Hölder, 1889. 676 s.
15. SALÁK, Pavel jr. a kol. *Historie osnovy občanského zákoníku z roku 1937: Inspirace, problémy a výzvy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2017. 122 s.

16. SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s.
17. SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Praha: LexisNexis CZ, 2004. 376 s.
18. SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. 408 s.
19. TILSCH, Emanuel. *Občanské právo: část všeobecná*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 205 s.
20. VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Vývoj soukromého práva na území Českých zemí*. Díl I. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 616 s.

Komentáře

1. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s.
2. JANDOVÁ, Lucie, ŠLAUF, Petr, SVEJKOVSKÝ, Jaroslav. *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 353 s.
3. LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník: komentář I., Obecná část (§ 1-654)*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.
4. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 1, (§§1 až 284)*. Praha: V. Linhart, 1935. 1192 s.

Odborné články a časopisy

1. AKULINA, Liliya Thompson. “The roman spirit” of the Code of Napoleon. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2014, roč. 5, č. 24, s. 477–478.
2. ELIÁŠ, Karel. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413-417.
3. KRČMÁŘ, J. Poznámky k dědickému právu dílčí novely k občanskému zákoníku. *Právník*, 1915, roč. 54, č. 6, s. 240.
4. LOBINGIER, Charles Sumner. Napoleon and His Code. *Harvard Law Review*, 1918, roč. 32, č. 2, s. 114–119.

Internetové zdroje

1. Bibliothèque de l'Assemblée nationale du Québec. Le Code civil du Québec : du Bas-Canada à aujourd'hui. [online] Québec : Bibliothèque de l'Assemblée nationale du Québec. [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné na <http://www.bibliotheque.assnat.qc.ca/guides/fr/le-code-civil-du-quebec-du-bas-canada-a-aujourd-hui/397-code-civil-du-quebec-1991?ref=144>>.
2. Dates importantes de l'histoire du droit civil du Québec [online]. justice.gc.ca, 1. července 2015 [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné na <https://www.justice.gc.ca/fra/pr-rp/sjc-csj/pji-ilp/hist/index.html>>.
3. Důvodová zpráva zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZkonsolidovana-verze.pdf>>.
4. Důvodová zpráva k zákonu č 40/1964 Sb., občanský zákoník. Dostupné na <https://www.beckonline.cz/bo/chapterviewdocument.seam?documentId=oz5f6mjzheyv6njqhfzwi6q&rowIndex=0>>.
5. HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva [online]. nkcr.cz, 20. prosince 2017 [cit. 21. října 2020]. Dostupné na https://www.nkcr.cz/casopis-ad-notam/detail/39_630-k-a-martini-a-prvni-moderni-uprava-dedickeho-prava#_ftn5>
6. La recodification du droit civil argentin : expérience de l'Argentine et du Québec [online] chairedunotariat.qc.ca, 23. září 2004, [cit. 4. listopadu 2020]. Dostupné na <https://www.chairedunotariat.qc.ca/nouvelles/2004/09/23/la-recodification-du-droit-civil-argentin-experience-de-largentine-et-du-quebec/>>.
7. SOJKA, Drahošlav. Codex Theresianus [online]. is.muni.cz/elportal/, 2009 [cit. 31. října 2020]. Dostupné na <https://is.muni.cz/elportal/estud/praf/ps09/codex/web/index.html>>.

Judikatura

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. srpna 1926, sp. zn. R I 617/26.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá historickým vývojem úpravy současné smrti více osob a jejích praktických důsledků v rámci zákonné dědické posloupnosti. Věnuje se zejména období římského práva, úpravě obsažené v codexu Theresianus, v jeho osnovách, obecném zákoníku občanském z roku 1811, meziválečné osnově 1937, jakož i úpravě v kodifikacích 20. století z roku 1950 a 1964 až po východiska současné právní úpravy. Práce si klade za cíl odpovědět na otázku, jaký byl vývoj právní úpravy současné smrti více osob v průběhu dějin a jaké měla tato právní úprava následky v právu dědickém a pojistném.

Abstract

This diploma thesis deals with the historical development of the regulation of the simultaneous death of several persons and its practical consequences within the legal succession. It focuses especially on the period of Roman law, the regulation contained in the Theresianus Codex, its drafts, the General Civil Code of 1811, the interwar Governmental draft of 1937, as well as the regulation of the codifications of the 20th century of 1950 and 1964 up to the basis of current legislation. The thesis aims to answer the question of what was the development of the legal regulation of the simultaneous death of several people in the course of history and what were the consequences of this legal regulation in inheritance and insurance law.

Seznam klíčových slov

Dědické právo, zůstavitel, dědic, současná smrt, právní domněnka, zákonná posloupnost, římské právo, německá pandektistika, codex Theresianus, obecný zákoník občanský, vládní návrh z roku 1937, střední zákoník občanský, pojistné právo.

The list of keywords

Law of inheritance, testator, heir, simultaneous death, legal assumption, legal succession, Roman law, German pandectistic science, codex Theresianus, General Code Civil, Governmental draft of 1937, Middle Civil Code, insurance law.